№ 163 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍԻ 29

1909

ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍԻ 29 № 163

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—3 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ
(37-րդ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Օգոստոսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 5 րուբլի։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршалковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԿՈՉ

Թիւրքաց Հայաստանի հայ աղէտեալներին օգնող ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԸ, վերսկսելով իր գործունէութիւնը, Կայսերական Բարձր կառավարութիւնից ստացած թոյլտւութեան համաձայն, սրանով կոչ է անում Կայսրութեան բոլոր հայ ազգաբնակութեանը՝ փութալ օգնութեան ձեռք կարկառել Թիւրքաց Հայաստանի տառապեալ և աղէտեալ հայ ժողովրդին, մանաւանդ Ադանայի սոսկալի ջարդերից յետոյ անօգնական, անտէր մնացած թշուառ որբերին։

Անօրինակ է պատմութեան մէջ և սոսկալի այն աղէտը, որին ենթարկվեց Ադանայի և շրջակայքի հայ ժողովուրդը։ Եւս առաւել ուրեմն բարոյական ահագին պարտականութիւն է ընկնում Ռուսաստանի և այլ տեղերի հայ ժողովրդի վրա փութալ ամոքել դառն վշտերը, սրբել աղի արտասուքները և փրկել անտէր, անօգնական մնացած որբերին։

Նուէրները պէտք է ուղարկել Հանգանակիչ Մասնաժողովի անդամ-գանձապահ Առաքել Սարուխանեանին այս հասցէով. Тифлисъ, Контора А. И. Манташева и К°, Аракелу Саруханяну. Tiflis, Societé Mantacheff et C.-ie, A. Saroukhan. (Հ. Հ.) 595. 10—5

Առաջիկայ օգոստոսի 1-ից Վլադիկավկազում
Արսէն Վ. Դեյկարխանեանցը
ԲԱՑՈՒՄ Է
ԳՐՔԵՐԻ ԵՒ ԹՂԹԵՐԻ
վաճառանոց։
(ա.) (օ. մ.) 659. 25—6

ԹԻՖԼԻՍԻ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

[illegible] հիւանդների համար ամէն օր, Վոկզալնայա 8, տ. Ենֆիաճեանցի։

Տելեֆոն 695

Ն. Գ. ՖԵՆՍՈՐՕՎ ամէն օր, բացի չորեքշաբթի և կիրակի օրերից, 8 1/2-ից մինչև 9 1/2, ներքին հիւանդ.։

Վ. Դ. ԳԱՄԲԱՇԻՁԷ ամէն օր, բացի կիրակի օրերից, 11—12 ժամը, ներքին և երեխաների։

Բ. Ա. ՏՕՊՕՎԵԱՆ երկուշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ 12—1 ժամը, կոկորդի քթի և ականջի։

Գ. Մ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ երեքշ. և ուրբաթ օրերը 12—1 ժ., ներքին։

Ա. Ն. ԴԻԱՍԱՄԻՁԷ ամէն օր, 11 1/2-ից մինչև 12 1/2 ժ., սիֆիլիս և կաշուէ հիւանդութիւններ։

Ն. Մ. ՄԵԼԻՔՕՎ ամէն օր, խիրուրգիական և կանանց հ. 1—2 ժամը։

Ի. Դ. ԳՕՄԱՐԹԵԼԻ ամէն օր, ներքին և երեխաների, 2—3 ժամը։

Բ. Ս. ՄՈՒՍԽԵԼՕՎ ամէն օր, բացի կիրակի օրերից, 2—2 1/2 ժ., աչքի հիւանդ.։

ԻՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Գ. ՄԻՐԶՕՅԵԱՆ ամէն օր, բացի կիրակի օրերից, 6—7 ժ., ներքին և երեխաների։

Ն. Գ. ՉԻՉԻՆԱՁԷ ամէն օր, բացի կիրակի օրերից, 6—7 ժ., ներքին և երեխաների։

Հիւանդանոցում կատարվում են միկրոսկոպիական, բակտերիոլոգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս ծաղիկ պատուաստում և ծծմայրերի քննութիւն։ Վճար խորհրդի համար 50 կոպէկ։
(օ. մ.) ա. 38. 100—68

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԷՋ

I

Վերին աստիճանի կարևոր և էական է հանդիսանում որոշումն այն հարցի, թէ ինչ էութիւն պէտք է ունենայ կուլտուրական աշխատութիւնը այնպիսի մի ժողովրդի մէջ, որպիսին հայ ժողովուրդն է, այսինքն մի ժողովուրդ, որ, չը կազմելով ինքնուրոյն քաղաքական միութիւն, ներկայացնելով իրանից ըստ քանակի աննշան թիւ, համեմատաբար իրան շրջապատող միւս տարրերի հետ, ապրում է խառն այդ տարրերի հետ, իբրև քաղաքացի կամ հպատակ այս և այն պետութեան, բայց ապրում է բարոյական և կուլտուրական որոշ կեանքով, ձգտելով պահպանել մի կողմից իր ազգային ինքնուրոյնութիւնը, հոգևոր և բարոյական անկախութիւնը, միւս կողմից ապրել ընդհանուր քաղաքացիական կեանքով, այն է լինել պետութեան, ընդհանուր հայրենիքի օգտակար քաղաքացիներ։

Արդ, ինչ տեսակ պէտք է լինի կուլտուրական աշխատութիւնը այդպիսի մի ազգի մէջ։ Արդեօք նա պէտք է լինի կուսակցական, դասակարգային, թէ համաժողովրդական, ընդհանրական, համամարդկային, և ո՞ր տեսակի կուլտուրական աշխատութիւնը կարող է հասցնել նպատակին, այն է ընդհանուր ժողովրդի, ազգի բարեկեցութեան և բարօրութեան, թէ ըստ նիւթականին և թէ ըստ հոգևոր բարոյականին։

Այս հարցը անտեղի չէ, երբ վերջին տարիներս յաճախ լսում ենք ձայներ, թէ կուլտուրական աշխատութիւնը, պայքարը պէտք է դասակարգային, կուսակցական լինի, այլապէս՝ ժողովրդի հոծ մեծամասնութիւնը, աշխատաւոր դասը, բանւորական տարրերը, պրօլետարիատը կը մնան զրկված բարօրութեան հասնելու հնարաւորութիւնից։

Ռուսական մամուլը, որ յաճախ զբաղվում է այդպիսի հարցերի ուսումնասիրութեամբ, հնարաւորութիւն է տալիս մեզ մօտենալ այդ հարցի որոշման և լուծման, գոնէ այնպիսի ազգերի վերաբերմամբ, որոնք կանգնած են կուլտուրայի և արդիւնաբերական զարգացման ստոր մակերևոյթի վրա, ինչպէս օրինակ ռուս և հայ ազգերը, որոնք թէև քանակի կողմից շատ խոշոր տարբերութիւններ են ներկայացնում, բայց քաղաքակրթութեան, ուսման, լուսաւորութեան կողմից, ընդհանուր առմամբ, իրարից շատ հեռու չեն գնացել։ Թէ ռուսական և թէ հայկական մասսաները դեռ խարխափում են խորին տգիտութեան մէջ։

Առանձնապէս ուշադրութեան արժանի են այդ հարցի վերաբերմամբ «Слово» թերթի մէջ տպված (№ 696) Սլաբօժանինի յօդուածը և «Вѣстникъ Европы» ամսագրի մէջ տպված պրոֆեսոր Մակսիմ Կովալևսկու յօդուածը Սպենսէրի և Կարլ Մարկսի մասին։

Առաջինը ուղղակի հարց է դնում, թէ արդեօք կուլտուրական աշխատութիւնը պէտք է լինի կուսակցական, դասակարգային, թէ հանրաժողովրդական, հանրադեմօկրատական և համամարդկային։

Երկրորդը, ցոյց տալով որ Սպենսէրը պաշտպան էր անհատականութեան, իսկ Մարկսը պաշտպանում էր աշխատաւոր մասսաների իրաւունքները, հարց է դնում, թէ արդեօք ո՞ր ուղղութիւնը կարող է ապահովել մարդկութեան երջանիկ զարգացումը։

Այդ երկու հարցերի լուծման, կաշխատենք մօտենալ մեր հայկական իրականութեան տեսակէտից, այսինքն կաշխատենք բացատրել այս հարցը. արդեօք այն պայմանների մէջ, որոնց մէջ ապրում է հայ ազգը ներկայումս, ինչ տեսակ կուլտուրական աշխատութիւն է հարկաւոր՝ կուսակցակա՞ն, դասակարգայի՞ն, ինչպէս քարոզում են ոմանք, թէ՞ հանրաժողովրդական, հանրադեմօկրատական և հանրամարդկային, և թէ ո՞ր տեսակն է աւելի գերադասելի — անհատակա՞ն աւտօնոմիայի թէ՞ հասարակական համերաշխութեան զարգացումը։

Հ. Ռաքելեան

ԿԱՅՍՐԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Կիլ, 26 յուլիսի

Առաւօտեան 7 ժամին կայսերական «Շտանդարտ» զբօսանաւը, ուղեկցված ռուսական զինուորական նաւերով, գնաց դէպի ծովը։ Գերմանական ջրերի սահմաններում կայսերական զբօսանաւին ուղեկցում է գերմանական ականանաւերի նաւատորմը։ (Հ. Գ.)

Լոնդոն, 27 յուլիսի

«Մօրնինգ Պօստ» ասում է. «Թագաւոր Կայսրի տեսակցութիւնը Վիլհէլմ կայսրի հետ հեռացնում է որևէ ենթադրութեան հնարաւորութիւն, որ Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի և Անգլիայի միջև յարաբերութիւնները որևէ սպառնալիք են պարունակում Գերմանիայի վերաբերմամբ։ Բարեկամութեան արտայայտութիւնը Ռուսաստանի և Գերմանիայի միջև հիմնված է փոխադարձ շահերի հիմքի վրա»։ Լրագիրը եռանդով խօսում է առևտրական յարաբերութիւնների զարգացման մասին Անգլիայի և Ռուսաստանի միջև։ (Հ. Գ.)

ԿՐԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պոլիս, 27 յուլիսի

Մինչև այժմ չէ ստացվել Յունաստանի պատասխանը։ Ռուսական դեսպանը յուլիսի 26-ին և միացած մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները, նրանց մէջ հաշւելով Գերմանիան և Աւստրիան, յուլիսի 27-ին այցելեցին Բ. Դուռը և արտաքին գործերի մինիստրին ու մեծ վէզիրին բարեկամական խորհուրդներ տուին հաշտ քաղաքականութեան հետևել Յունաստանի վերաբերմամբ։ (Հ. Գ.)

Փարիզ, 27 յուլիսի

Ֆրանսիական դիպլոմատիական շրջաններում անյետաձգելի են համարում անյապաղ բանակցութիւններ սկսել Բ. Դրան հետ կրետական գործերի վերաբերմամբ այն բոլոր հարցերի վերջնական լուծման հասնելու նպատակով, որ ծագել են 1908 թւի նոյեմբերից մինչև 1909 թւի յուլիսի 14-ը, շնորհիւ ինքնավար վարչութեան եղանակի խախտումներին կրետական կառավարութեան կողմից։ (Հ. Գ.)

Վիեննա, 27 յուլիսի

«Ֆրեմդենբլատտ» գրում է. «Յունական կառավարութեան խնդրքի պատճառով Կ. Պոլսի աւստրո-ունգարական դեսպանը իր կառավարութեան յանձնարարութեամբ առաջարկեց Բարձր. Դրանը գործել խաղաղութեան պահպանման ոգով, մատնացոյց անելով միևնոյն ժամանակ այն վտանգի վրա, որ կարող էին ստեղծել պատերազմական բարդութիւնները Թիւրքիայի և Յունաստանի միջև։ Աւստրո-ունգարական միապետութիւնը առաջին անգամ չէ, որ միջամտում է կրետական հարցում այն նպատակով, որ խաղաղութեան սպառնացող այն վտանգների առաջն առնէ, որ կարող են ծագել այդ հարցից։ Եթէ կրետական հարցի կարգադրումը յանձնված է չորս հովանաւորող-պետութիւններին, այնուամենայնիւ եւրոպական պետութիւններից երկու միջինները իրանց պարտաւորութիւնն են համարում միջամտել, երբ հարցը խաղաղութեան պահպանման մասին է։ Հէնց այդ դրդիչ պատճառով աւստրո-ունգարական կառավարութիւնը արեց ներկայ առաջադրութիւնները Կ. Պոլսում»։ (Հ. Գ.)

Բեռլին, 27 յուլիսի

«Նորդ-Դեօյչէ Ալգեմայնէ-Ցէյտունգ» ասում է. «Չը նայելով այն բանին, որ Գերմանիան անմիջապէս շահագրգռված չէ կրետական հարցում և կատարելապէս ընդունում է հովանաւորող պետութիւնների ձեռնհասութիւնը կրետական գործերը կարգադրելու վերաբերմամբ, կայսերական կառավարութիւնը այնուամենայնիւ ընդհանուր խաղաղութեան շահերն աչքի առաջ ունենալով բարեկամական ձևով խորհուրդներ տուեց Կ. Պոլսում և Աթէնքում հետևել չափաւոր քաղաքականութեան»։ (Հ. Գ.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Թեհրան, 27 յուլիսի

Թաւրիզի մոլլա Հաշիմը, որը առաջ սահմանադրութեան կողմնակից էր, իսկ յետոյ անցաւ շահի կողմը և փախաւ Ատրպատականից, բռնվեց և կա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԻՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԱՊԱԳԱՆ *)

Համեմատելով տղամարդու և կնոջ շեղումները իրանց բնական կոչումներից՝ Տօլստոյը գտնում է, որ կինը թէպէտ ուշ է սկսել իր շեղման գործը, սակայն առաւել յաճախ և շատ ընդունակ է թեքվելու դէպի օրինազանցութիւնը, քան տղամարդը։ Ի՞նչ բան է, սակայն, կանանց հարց ասածդ. որտեղ է դրա ծագումը։ Չը պէտք է մոռանանք, որ դա արդիւնք է յատկապէս այն տղամարդկանց գործունէութեան, որոնք վաղուց հետէ հեռացած են իրանց յատկացրած իսկական իդիլլիական աշխատանքից։ Բաւական է վերադառնալ նոյն իդիլլեային, և կանանց չարաբաստիկ հարցը միանգամայն կը դադարի գոյութիւն ունենալուց։ Ինչո՞ւ կինը, ունենալով իր անխուսափելի կոչումը, մինչև այժմ չէ պահանջել և պահանջում տղամարդու հետ հաւասարապէս աշխատելու իրաւունք՝ մութ և տօթ ածխահանքերում, մետալլուրգիական սոդոմ-գոմորային գործարաններում, հրատապ երկնակամարի տակ համասփռված հնձաններում... Ինչո՞ւ պահանջ է դնում և ձգտում տղամարդու աշխատանքի՝ այն շրջաններում, որոնց գոյութիւնը, ինչպէս ասացինք, պայմանաւորված է շահագործող դասակարգի իրաւական դրութեան ամրապնդման հետ։ Ուրեմն տուէք իրաւունք հանգիստ, մաքուր և լաւ վարձատրվող աշխատանքի և ոչ՝ հասարակ բանւորի, գիւղացու աշխատանքի, որը կեղտոտ է, ծանր, չնչին վարձատրութեամբ... Եւ այսպիսով կանանց անկման պրօցէսը կատարվում է անընդհատ կերպով. նա մեծ արագութեամբ գլորվում է թեք մակերևոյթով։ Շեղումը հասել է սոսկալի չափերի. խուսափելով իր կոչումից, նա ինքն իրան հաւատացրել է, թէ իր ոյժն ու կոչումը՝ այժմ սեռական հմայքի և մտաւորապէս արական սեռի մտաւոր աշխատանքին նմանվելու մէջ է... Սակայն ցաւօք սրտի՝ թէ առաջինի և թէ երկրորդի առջև անողոք կանգնած է իբրև պատուար ծննդաբերութեան սոսկալի օրէնքը...

Ինչպէ՞ս ազատվել։ Եւ ահա այդտեղ գիտութեան օգնութեամբ կինը գտնում է զաւակաբերութիւնից ազատվելու հնարը. թէպէտ դա առայժմ կատարվում է հարուստ դասակարգի կանանց շրջանում, սակայն սա ընդհանրանալու երկիւղալի տենդենցն ունի։ Չէ՞ որ այդ դէպքում կեանքը իսպառ կը կորցնի իր խելացի իմաստը. և ընդհանրանալու դէպքում ինչպէս պիտի պահպանվի մարդկային ցեղի յարատևութիւնը։ Կա՞յ փրկութիւն այս տիեզերական վտանգից. կա՞յ միջոց կանգնեցնելու ինքնոչնչացման պրօցէսը. և, եթէ կայ, ո՞րն է։

Այստեղ ծերունազարդ մօրալիստը իր փիլիսոփայական բարձունքից նախ շատ թեր է արձակում կանանց հարցի ջատագովների հասցէին, անխնայ խարազանում է իսկական շաւղից մոլորվող ուհիներին, և այնուհետև փրկութիւնը որոնում ու գտնում դարձեալ կանանց մէջ։

Սակայն համաշխարհային թշուառութիւնից ազատողները չեն այն կանայք, որոնք անվերջ զբաղված են իրանց բարակ մէջքերի կազմուածքով, բարդ սանրուածքներով ու խելառութեան հասցրած պճրանքներով, որոնց համար ամենայն եռանդով ջանք ու ճիգ են թափում յատկապէս արուներին հաւանելի, գրաւիչ դառնալու դիտումով. և ոչ նրանք, որոնք անհիմն յուսահատութեամբ ծնելով զաւակներ՝ յանձնում են դայեակների քմահաճ խնամքին. և ոչ էլ նրանք, որոնք յաճախում են զանազան կուրսեր և կրկնում բերան արածները՝ «պսիխոմօտոր կենտրոնների և դիֆֆերենցիացիայի» մասին, որոնք նոյնպէս խուսափում են ծննդաբերութիւնից՝ միանգամայն հարթելով ամէն արգելք իրանց խենթացման համար, որի անունը նրանք կնքել են՝ զարգացում... Ո՛չ, նրանք չեն մեղսալից աշխարհի փրկիչները. դրանք վնասակար, քայքայիչ, կազմալուծող տարրեր են մարդկային հասարակութեան համար... Հապա փրկիչներն են ունևոր դասակարգի այն կանայք ու մայրերը, որոնք զաւակաբերութիւնից ազատվելու բոլոր հնարներն ու միջոցները ունենալով հանդերձ՝ գիտակցաբար հպատակվում են ծննդաբերութեան յաւիտենական, անփոփոխելի, աստուածային օրէնքին, գիտենալով որ այդ հնազանդութեան արգասիք՝ ցաւն ու տառապանքն իրանց կեանքի միակ նպատակն է։

«— Այդ գիտէք դուք,— դառնում է Տօլստոյը օրինապահ կանանց,— երբ սիրոյ ցնծումից յետոյ յուզմունքով, սարսափով սպասում էք յղութեան այն տանջալից դրութեանը, որը ձեզ դարձնելու է ինն ամսով հիւանդ, հասցնելու է մինչև մահվան և անտանելի տառապանքների ցաւերի դուռը։ Դուք գիտէք իսկական աշխատանքի պայմանները, երբ բերկրանքով սպասում էք ամենասոսկալի տառապանքների մօտենալուն ու զօրեղանալուն, որոնց սակայն յաջորդում է միմիայն ձեզ ծանօթ երջանկութիւնը...»։

Իսկ մանկանն անձամբ սնուցելը, անքուն ու անհանգիստ գիշերները, մանկան հիւանդութեան դէպքում վշտացած մօր անսահման անձնուիրութիւնը, որը յաճախ ամբողջ գիշերներ միայնակ շրջում է լուռ, խորհրդաւոր սենեակում անընդհատ օրօրելով իր թուլացած թևերի վրա անօգնական թշուառ մանկանը... Ի՞նչ սրտաճմլիկ պատկեր... Սակայն չէ՞ որ դրա մէջ են այն բոլոր առաքինութիւնները, որոնք անմիջապէս բղխում են աստուածային բնական օրէնքից...

Եւ այդպիսով՝ իրանց բնական կոչման բարձրութեան վրա կանգնած «կանայք տիրապետում են տիրապետող տղամարդկանց վրա, հէնց այդպիսիները պատրաստում են մարդկանց նոր սերունդներ և ամրապնդում հասարակական կարծիքը, ըստ որում ժամանակիս սպառնական չարիքներից մարդկութիւնը փրկելու բարձրագոյն իշխանութիւնը անպայման նրանց ձեռին է»։

«Այո, կանայք-մայրեր, աշխարհի փրկութիւնը առաւել ձեր ձեռքին է, քան ուրիշներին»,— աւարտում է իր տրակտատը հանճարեղ ալևորը։

Կանանց շարժման դէմ մի այսպիսի զօրեղ տրակտատով Տօլստոյի հրապարակ իջնելը անհրաժեշտօրէն բղխում էր նրա աշխարհահայեցողութիւնից։

Ընդունելով որ, նախախնամութեան կամքի համաձայն, մարդկային հասարակութեան գլխաւոր նպատակը պէտք է լինի՝ ֆիզիքական, մտաւոր և հասարակական անխտիր աշխատանք բոլոր տղամարդկանց համար, որոնք այդպիսով դառնում են դրութեան աբսօլիւտ տէրը, ուստի մարդկային ցեղի յարատևութեան խնդիրը բնանհրաժեշտօրէն մնում էր բացառապէս կանանց վրա։ Այսպիսով կինը պէտք է լինի մի կեն-

*) Տես «Մշակ» № 161.

խոսքան բարձրացվեց գիշերը քաղաքային հրապարակի վրա։

Մեշեդի բնակութիւններն [illegible] ված են։ Թէհրանի 200,000 ազգաբնակութիւնից [illegible] ոչ պակաս քան 8000 մարդ։ [illegible]

[illegible] (Հ. Գ.)

Թէհրան, 22 յուլիսի

[illegible] («Р. Сл.»)

Թէհրան.—Ժամանակաւոր քաղաքական [illegible]

Բաքու.—Բաքուի հայ ազգաբնակութեան [illegible] («Б.»)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Համադան, 27 յուլիսի

Յուլիսի 26-ին, երեկոյեան 7 ժամին, քաղաքի կենտրոնում հրդեհ սկսվեց, [illegible] ցակայութեան պատճառով կրակը անհնար է կղզիացնել։ Այրվում է ամբողջ թաղը։ Կան մարդկային զոհեր։ (Հ. Գ.)

Աստրախան, 27 յուլիսի

Պրիվոլինեան երկրում զինւորական դրութիւնը վերացնելու պատճառով Ցարեվում, Եպոտաեվսկում, Կրասնի Եարում, Չեօրնի Եարում ազատված են 161 քաղաքական աքսորականներ։ (Հ. Գ.)

—

Սեվաստոպոլ, 27 յուլիսի

Բացված է պոստային աւտոմոբիլային հաղորդակցութիւն Սեվաստոպոլի և Եալտայի միջև։

Իտալական «Դալիլէյ» պահականաւը Կ.-Պոլսում, որը հիւր էր եկել Սեվաստոպոլ, գնաց ծովը։ (Հ. Գ.)

—

Ալեքսանդրիա, 27 յուլիսի

Սաստիկ շոգից և չորութիւնից այրվեցին և ոչնչանալու վտանգի մէջ են 35,000 դեսեատին ցանքսեր։ (Հ. Գ.)

—

Փարիզ, 27 յուլիսի

Յուլիսի 26-ի երեկոյեան Լոնգժիւմօյի մօտ, Պարիզից ոչ հեռու, ապրանքատար գնացքը ընդհարվեց կարճ ժամանակով կանգ առած ճանապարհորդական գնացքի հետ։ Ջարդվեցին մի քանի վագոններ. սպանված են 11, վիրաւորված են մօտ 30 ճանապարհորդներ։ (Հ. Գ.)

—

Լոնդոն, 26 յուլիսի

Անգլիական կառավարութեան առաջարկութեամբ պօստերի գործերի առաջին քարտուղար սըր Հէնրի Բաբինգտոնսմիտ ընդունեց «Թիւրքիայի համար ազգային բանկ» անունով հիմնվող բանկի նախագահի պաշտօնը։ Սըր Հէնրին սեպտեմբերին ճանապարհ է ընկնում Կ. Պոլիս։

Ռէյտէրին հեռագրում են Տօկիօյից. «Հաղորդում են, որ Չինաստանը հրաժարվեց որևէ առարկութիւնից Անդուն-Մուկդենեան երկաթուղու վերակառուցման դէմ»։ (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 27 յուլիսի

Յուլիսի 26-ին կայացաւ Րադոմիր-Կիւստէնդիլ երկաթուղական ճիւղի երթևեկութեան բացումը, 54 կիլոմէտր տարածութեան վրա։ Բացմանը ներկայ էին մինիստրները, ազգային ժողովի նախագահը, երկաթուղիական վարչութեան ներկայացուցիչները և ուրիշները։ Արտասանվեցին ճառեր։

—

Բեռլին, 22 յուլիսի

Մադրիդում բոլոր անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնված են Թագաւորին և նրա ընտանիքը Անգլիա փոխադրելու համար։ («Р. Сл.»)

—

Բ ե ր լ ի ն.—Աթէնքի Թիւրքական դեսպանի յետ կանչվելը համարվում է վատ նշան, որը սպառնում է յոյն-թիւրքական պատերազմը հաւանական դարձնել։ («Б.»)

—

Կ. Պ ո լ ի ս.—Յունաստանում ապրող պոլսական Թիւրքերը երկիւղ կրելով յոյների վրէժխնդրութիւնից տեղափոխվում են Թիւրքիա։ Թիւրք առևտրականները ծառայութիւնից արձակում են իրանց մօտ գտնվող յոյն գործակատարներին։

Մօնաստիրից ստացված տեղեկութիւնները վկայում են, որ այնտեղ շովինիստական տրամադրութիւն է տիրում։ Սալօնիկում, Բրուսսայում և Անգօրայում կազմակերպվում են հսկայական միտինգներ՝ բողոքելու կառավարութեան անվճռականութեան դէմ կրետական հարցի վերաբերմամբ։ Սկիւտարի վիլայէթում ալբանական 19 գիւղեր հրաժարվեցին հարկերը վճարել։ («Р. С.»)

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

—

Կ. Պոլիս, 20 յուլիս

Ազգ. երեսփոխանական ժողովը, իր յուլիս 18-ի, ուրբաթ, նիստին մէջ, լսեց խորհրդարանական յանձնախումբի մը պաշտօնական ամբաստանագիրը, Երուսաղէմի Յարութիւն պատրիարքի մասին, ու համաձայն գտնուեցաւ հետևեալ եզրակացութեանց մէջ. 1) ազգ. սահմանադրութեան 17-րդ յօդուածի ա. պարբերութեանը համաձայն, Յարութիւն պատրիարք գլխաւոր պատասխանատուն է Երուսաղէմի վանքին անկերպարան վիճակին, 2) Յարութիւն պատրիարք գործադրած չէ վանքին ներքին կանոնագիրը, 3) յանձնախումբը 2-ի դէմ ստուար մեծամասնութեամբ կընդունի մեղմացուցիչ պարագաներու գոյութիւնը ու կը հաւանի ամբաստանութեան, միայն վարչական զեղծումներու համար, 4) յանձնաժողովը պէտք կը տեսնէ հեռացնել Յարութիւն պատրիարքը Երուսաղէմի Աթոռէն ու Երուսաղէմի միաբան մը տեղապահ կարգել անոր տեղ («հեռացնել» ու «տեղապահ» բառերը սահմանադրութեան ընդունած բառերն են)։

Ժողովը, նախընթաց նիստերու մէջ, արդէն հասած էր այդ եզրակացութեանց Յարութիւն պատրիարքի վերջերս ունեցած հակասական գիրերու, հեռագիրներու և որոշումներուն համար։ Ամբաստանութիւն մը օրինական ըլլալու համար, հարկ է, որ յանձնախումբ մը տեղեկագիր ներկայացնէր փաստերու վրայ։ Ատ էր, որ կատարուեցաւ, և, ժողովն ընդունելով, գաղտնի քուէարկութեամբ տեղապահ մը ընտրուեցաւ 59 քուէներով։ Քուէարկուներուն թիւն է 64։

Յարութիւն պատրիարք, մինչև վերջերս, շարունակ սպառնաց ժողովին՝ բողոքներ ուղղելով արդարադատութեան գործերու մինիստրին և օրինակն ալ ազգին հասցնելով։ Ու երբ ալ, ինչպէս կերևի, տեսաւ, թէ ազգն իր իրաւունքներուն վրայ հաստատապէս կը պնդէ՝ առանց ուշադրութեան առնելու տեղացած սպառնալիքները, փոխեց իր Թղթակցութեանց ճամբան, ու վերջին անգամ գրեց ուղղակի ազգին՝ ուզելով հասկցնել, որ թէև ինքն ազգ. ժողովի մէջ կամբաստանուի գործելու և խորհելու անկարող իր տարիքին յառաջխաղացումի պատճառաւ, բայց, հակառակ ծերութեանը, Թարմ կը պահէ իր ուժերը։ Յանձն կառնէ, որ յանձնախումբ մը քննութենէ անցնէ իր վիճակը։ Միաբանութիւնն ալ,—գողերու և աւազակներու ընկերութիւնը, որ ի հարկին չի վարանիր սուրով ալ գործ դնել իր պահանջումները,—երկայն պաշտօնագիրով մը հրապարակային քննութիւն կուզէ՝ ցոյց տալու, որ ինքը, հաւատարիմ իր ուխտին, կաշխատի վանքին շէնութեանը և թէ կը պահպանէ ամեն ինչ իր տեղը։ Այն միաբանութիւնն է, որ, ասկէ առաջ, Իզմիրլեանի վարչութեան կողմէ քննութեան ղրկուած պատուիրակութիւնը, մահուան սպառնալիքով, վանքէն Եաֆա ղրկեց և Թոյլ չտուաւ, որ կարենայ նոյնիսկ այնտեղ կենալ, ու, այսօր, քննութիւն կը պահանջէ։

Յարութիւն պատրիարքի համար կըսուի հաստատապէս, թէ ինչ որ ըրաւ վերջերս՝ պարզապէս սպառնալիքի ներքև տեղի ունեցած է։ Հեռագիր, բողոք, այդ ամենը իրեն ստորագրել տրուած է, բռնաբար, միաբանութեան կողմէ։ Ասկէ առաջ գրած է նամակներ, որոնք բոլորովին հակասական են իր վերջին գրածներուն։ Օր մը յայտնապէս խօսած է իբրև քննիչ գացող պատուիրակներէ մէկուն, թէ «ազատեցէք զիս այս միաբաններու ձեռքէ, ասոնք ոճրագործներ են, կեանքս իսկ վտանգի ներքև է»։

Ընտրուած տեղապահը, Դանիէլ վարդ. Յակոբեան, առաջնորդ Ադրիանուպոլսի, պարկեշտ մարդու համբաւ ունի։ Վանքի գործերուն, մեքենական հնարքներուն տեղեակ է, բայց վախ կայ որ, գուցէ, կարող չըլլայ պէտք եղած ազդեցութիւնը գործ դնել։ Ըսուեցաւ, թէ աւելի յարմարագոյնը պիտի ըլլար Կեսարիոյ առաջնորդ՝ Տրդատ եպիսկոպոսի ընտրութիւնը, բայց, կարգ մը շատ իրաւացի պատճառներով, երեսփոխանութիւնը իր քուէն կեդրոնացուց Ադրիանուպոլսի առաջնորդի վրայ։ Նոյնպէս կասկած կայ, որ գուցէ Դանիէլ վարդ. չուզէ յանձն առնել տեղապահութիւնը։

Պէտք է գիտնալ, թէ երեսփոխանութիւնը, մինչև այդ վճռական քայլը, ահագին դժուարութիւններէ անցաւ. առաջինն էր ներքին, ան, որ ժողովականներէ գոյութիւն ունէր առաջին օրուընէ իսկ, ոչ միայն փափագելով, այլ ամեն ջանք բանեցնելով, որ տիրող դրութիւնը շարունակուի վանքին մէջ, իբրև թէ սոսկ զըրպարտութիւններ ըլլային պատրիարքին ու միաբանութեան դէմ խօսուածներն ու գըրուածները։ Եղան այնպիսիներ իսկ, որոնք Ս. Հայրապետին անունն իսկ ուզեցին խառնել Երուսաղէմի հարցին մէջ իբրև թէ հակառակութեան արդիւնք։ Ամենագլխաւոր դժուարութիւններէն երկրորդը եղաւ, պատրիարքին միջնորդութիւնով, ուղղակի Դրան հետ բանակցութիւններն ու բողոքները, թէ պատրիարքարանը ոտնձգութիւններ կընէ պատրիարքին ու միաբանութեան իրաւասութեանցը մէջ, թէ այդ շարժումները ուղղակի հրովարտակներով նուիրագործուած առանձնաշնորհութեանց բռնաբարութիւններ էին։ Ամենէն ցաւալին սա է, որ այդ կռիւը յարուցուեցաւ ազգին դէմ այն ատեն, երբ հանրութիւնը Ադանայի հարցին մէջ շլմորած, շփոթուած՝ իր պահանջումները կը փաստաբանէր կառավարութեան դէմ, ու երբ կառավարութիւնը իրեն շահաւոր կը նկատէր հայութիւնը, պատրիարք, վարչութիւն զբաղեցնել, յուսահատեցնել։

Ղևոնդ վարդ. Մագսուտեան, նամակ գրելով Դուրեան սրբազանին, կը խնդրէ, որ պաշտօնապէս իրեն տրուի քննիչ յանձնախմբի տպագրուած տեղեկագիրը իր հաշիւներու մասին, որպէսզի կարենայ, իբրև ամբաստանեալ, իր արդարացի դիտողութիւնները հաղորդել՝ վճիռ մը տրուելէ առաջ։ Ժողովը, որ, հարկաւորաբար, պարտաւոր չէ ունենալ անհատի հետ պաշտօնական առնչութիւններ ստեղծել, ասկէ առաջ Մագսուտեանի առաջին դիմումի վրայ, հաւանած էր, որ անպաշտօն կերպով տպագրուած տեղեկագիր մը ստանայ, անհետեւանք թողուց պաշտօնապէս պահանջը։ Միամիտ պէտք չէ ըլլալ հաւատալու, որ Մագսուտեանը [illegible] անհրաժեշտութիւնը ունեցած ըլլայ ձեռք ձգելու տեղեկագիրը. ոչ միայն մէկ, այլ տասնեակ օրինակներ ունի իր տրամադրութեան ներքև. իր կուսակիցներու շնորհիւ, տպագրութենէ առաջ իսկ, ձեռագիր օրինակ մը հայթայթուած է իրեն։ Այդ դիմումով, իր փաստաբան մտերիմներու տուած խորհուրդի համեմատ, փորձած է ուղղակի հաղորդակցութիւն մը ստեղծել ժողովի հետ։

«Մշակի» ընթերցողները, այս թղթակցութիւնը կարդալէ ետքը, անշուշտ ակռայ պիտի կրճտեն սա մեր հոգևորականներու դէմ։ Ո՛չ, աշխարհականներ ալ ունինք, որոնք այդ կարգի հոգևորականներէ վար չեն մնար. մէկ Ղևոնդի տեղ ունինք քանի մը տասնեակ Ղևոնդներ, որոնք ձեռք ձեռքի տուած կը գործեն Երուսաղէմի մէջ, գործեցին ու պիտի գործեն տակաւին Պոլսի մէջ։ Եթէ Ղևոնդ մը առանձին ըլլար, անշուշտ շատ շուտով վերջացած կըլլար Ղևոնդի հաշուական հարցը։ Հոգևորական, աշխարհական, միևնոյն հողի վրայ, իրարմէ շատ տարբերութիւն չունինք։ Շահէն

ՏԱՐԲԵՐ ԿԱՐԾԻՔ ԱԴԱՆԱՅԻ ՋԱՐԴԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

«Մշակի» վերջին երկու համարներում (№№ 161 և 162) մենք տպեցինք Թիւրք. պարլամենտի անդամ Յակ. Պապիկեանի՝ թիւրքական զանազան թերթերի աշխատակիցների հետ ունեցած տեսակցութիւններն Ադանայի ջարդի վերաբերմամբ։

Այսօր ստորև առաջ ենք բերում մի այլ ինտերվիու, որ թիւրքական «Թասվիրը էֆքեար» թերթի աշխատակիցն ունեցել է Ադանայի քննիչ մարմնի անդամներից Ֆաիկ բէյի հետ, որը, ինչպէս երևում է տեսակցութեան ամբողջ ընթացքից, աշխատում է ջրել այն ամեն մեղադրանքները, որ Պապիկեան բարդել է, ի հետևանս իր մանրամասնին ու անաչառ քննութեան, թիւրք պաշտօնական անձանց ու վարչութիւնների վրա՝ իր ինտերվիուների միջոցին։

Աշխ.—Ադանայի դէպքի մասին ձեր տեսածները և կարծիքները կը յայտնէ՞ք։

Ֆաիկ բէյ.—Մեր պաշտօնական տեղեկագիրը չտուինք տակաւին։ Այդ պատճառաւ կը խնդրեմ որ մէկ-երկու օր ներողամիտ գտնուիք։

Աշխ.—Իրաւունք ունիք։ Միայն թէ մէկ քանի փոքր հարցումներ ընելուս թոյլատու պիտի գտնուիք։ Օրինակի համար, որքան է մահերուն թիւը։ Պապիկեան էֆ. մեր լրագրերին ըսաւ թէ 20,008 հոգի է մեռեալներուն թիւը, կուսակալին տուած տեղեկագրին համաձայն։

Ֆաիկ.—Նախ սա ըսեմ, որ կուսակալը այդպիսի տեղեկագիր մը չտուաւ մեզի, և առնելու ալ պէտք չտեսանք։ Սակայն ներքին գործոց մինիստրութեան զեկոյցներ եղած են այդ մասին։

Աշխ.—Քննիչ մարմնոյն կատարած քննութիւններ ինչ են։

Ֆաիկ.—Ադանայի բնակիչներէն, իսլամ թէ քրիստոնեայ, ընդամենը 6000 հոգի ջարդուած են։ Դուրսէն եկած գործաւորներէն որքան մարդ սպաննուած ըլլալը ստուգել կարելի չեղաւ։ Բացատրեմ. Ադանայի հունձքին ատէն ամեն կողմէ հազարաւոր մշակներ կուգան. ատոնք մարդահամարի տեսչութեան տումարին մէջ արձանագրուած չըլլալուն, անկարելի է իրենց ծննդավայրէն ստուգել անոնց թիւը։ Կրնայ ըլլալ որ Ադանայէն ճամբայ ելած և հոն գացած չըլլան։ Եթէ երբէք հնարաւոր իսկ ըլլայ իրենց ծննդավայրէն մեկնողներու մասին քննութիւն կատարել թղթակցութեամբ, դարձեալ կարելիութիւն չկայ իւրաքանչիւրին մահուան պարագաները հասկնալու։ Այդ պատճառաւ իսկ անկարելի է երևան հանել այդ կէտը։ Քիչ մը ատեն կը կարօտի։

Աշխ.—Ուրեմն ինչպէս կըլլայ, որ Պապիկեան էֆ. 20,008 ցոյց կուտայ կոտորածներուն թիւը։

Ֆաիկ.—Երէկ Պապիկեան էֆ. հոս եկած էր։ Այդ խօսքը բացուեցաւ։ Լրաբերներու եղած յայտարարութեանց վրայ դարձաւ խօսքը։ Պապիկեան էֆ. ըսաւ. «Ես այդպիսի բան մը չըրուցեցի։ Կորուստներու քանակի մասին ինծի վերագրուած յայտարարութիւնը չափազանցուած ըլլալու է»։ Անհատապէս սա անդամներն ալ ներկայ էին։

Աշխ.—Ուրեմն որքան է կորուստներուն թիւը։

Ֆաիկ.—Ամեն պարագայի մէջ 20—30,000 հոգի կոտորուած ըլլալը վճռականապէս ստոյգ չէ։ Լսածիս նայելով, իսլամներէն և քրիստոնեաներէն 6000 հոգիի չափ կոտորուած են։

Աշխ.—Րէակցիոնի դէպք մըն է, թէ ուրիշ պատճառաւ ծագած է։

Ֆաիկ.—Ամեն մարդու կարծիքն համեմատ կը փոխուի։ Խնդիրը հեռադիտակով դիտողներուն համար՝ տեսնուած առարկային պէս է։ Դիտողին ուղիղ կամ ծուռ նայելուն համեմատ, այդ կարծիքը կը փոխուի։ Խնդիրն եթէ անպատճառ դատուի իբր րէակցիոնի հետևանք, այդ բանին կրնայ վերագրուիլ։ Եթէ երբէք տարբեր կերպով ալ դատուի, անոր ալ կրնայ վերագրուիլ։

Աշխ.—Բուն ճշմարտութիւնը ո՞րն է։ Ձեր խղճի համոզումը ինչ է։ Քննիչ մարմնոյն կարծիքն ինչ է։

դանի մեքենայ, «Թանգագին գործիք» մարդիկ արտադրելու համար։

Նախ սկզբունքային հակառակորդ հանդիսանալով տիրող հասարակական կարգերի և միանգամայն ժխտելով իրաւագիտական, պատմա-քաղաքական ու սօցիալական գիտութիւնների ներկայ նշանակութիւնը, նա գալիս է այն համոզման, որ աղամարդիկ աշխատակցելով հոգևոր, դատաստանական, վարչական, օրէնսդրական հիերարխիաներում՝ կատարում են միանգամայն անօգուտ, նոյնիսկ վնասակար դեր։ Դա փիլիսօփայական քմահաճոյք, անցողական միտք չէր, այլ դէպի բնութիւնը, դէպի հոգևական պարզութիւնը տանող փիլիսօփայութեան լօգիկական հետևողութիւնը։ Սօցիալ-քաղաքական-տնտեսական կեանքի զարգացման օրէնքների ժխտումն էր անշուշտ այն չափազանց տխուր հանգամանքը, որ Տօլստօյը կուլտուրայի վրա չափազանց յոռետես հայեացք գցելով՝ մի առանձին տրամութեամբ գոչում էր, թէ լայն կիրառկութիւն ստացող էլէքտրականութեան, տեխնիկայի անընդհատ կատարելագործման, հեռախօսի, հեռագրաթելի ցանցերի, երկաթուղու բազմաթիւ ճիւղերի ու կուլտուրայի այլ առաջադիմութիւնների կողքին տիրում է սոսկալի աղքատութիւնն ու թշուառութիւնը, մերկութիւնն ու քաղցածութիւնը։ Հանճարեղ ծերի անցեալ դարի վերջին քառորդի նշանաւոր պեսսիմիզմը հասարակական գիտութիւնների մէջ,—որ խիստ մելամաղձիկ ունիսօնն էր Շօպէնհաուէրի, Հարտմանի և այլոց կլասսիկ յոռետեսութեան,—անմիջական արդիւնքն էր հէնց սօցիալ-տնտեսական գիտութեան մէջ երևացող նոր հոսանքի հետ անծանօթ մնալուն, պառանցութեան, ժխտման, նոյնիսկ արհամարհանքի տրվելուն, մի հոսանքի, որը փայլուն արգասիքն էր էմբրիօլօգիայի, գիտոլօգիայի, գէօլօգիայի զարգացման նոր փազիսների, նոր գիւտերի, որով դարվինիստական թէօրիան հետզհետէ պարզում էր իր մէջ թագցրած դէմօկրատիզմը, միւս կողմից՝ հիմնված այդ թէօրիայի վրա՝ գիտական սօցիալիզմի կատարած հսկայական քայլերը՝ շնորհիւ մարքս-էնգէլսեան երկուորեակ հանճարի. ահա այսօրինակ գրանդիօզ ժխտման մէջ էր կայանում Տօլստօյի բիբլիական հմայքը։ Սակայն չէ՞ որ պէտք էր վերջինս էլ խոշոր և լուրջ դաժան ենթարկել՝ ամենադրականը թողնելու ու նրա վրա յենվելու համար, թէպէտ դարվինիզմն ու գիտական սօցիալիզմը սոսկալի ոչնչացման էին ենթարկում բիբլիական բոլոր զառանցանքներն ու անհեթեթ հէքիաթները՝ մարդկային հասարակական կեանքի զարգացման տեսակէտից։ (Անհիմն չէր անշուշտ Տօլստօյի ծանօթների առաջարկը կոմսին՝ անպատճառ կարդալ պրօֆեսօր Զուպովի «Քաղաքատնտեսութիւն գիրքը)։

Մնալով այդպէս օտար—ըստ Տօլստօյի՝ ժխտման միայն արժանի—սօցիալ-քաղաքական-տնտեսական գիտութիւններին, բառիս ամենալայն մտքով, և հիմնելով իր փիլիսօփայութիւնը բարոյագիտական բարձր առաքինութիւնների վրա,—որոնք ժամանակաւոր, սահմանափակ մասնիկներն են մի անսահման ու յաւիտենական մարմնացումի, որի անունը փիլիսօփան «Աստուած» է կոչում,—անհատին վերացականացնում է իր տնտեսական-սօցիալական ծանր ու բարդ միջավայրից ու տեղափոխելով աբստրակտ մթնոլորտի մէջ՝ խստագոյն պահանջ է դնում նրանից՝ բարոյական ինքնակատարելութեան հասցնել իր ստորացած անձը։

Սակայն անշուշտ՝ նախքան սօցիալ-տնտեսական պայմանների մէջ ցանցված անհատին վերացականացնելը, Տօլստօյն ինքը, հարկաւ փաստապէս և ոչ իրաւաբանօրէն, լինելով նիւթական փարթամ ապահովութեան մէջ, ազատօրէն վերանում, սաւառնում էր սուփրանատուրալ եթերում. դա միանգամայն հասկանալի և բնական էր. սակայն անապահով, քաղցած, հիւծված, դասակարգային անզուսպ շահագործման խարազանի տակ տքնող աշխատաւորին հրաւիրել այդպիսի մի եթերի մէջ՝ աւելի քան արհեստական դրութիւն էր՝ հասարակական կնճռոտ, հակասական հարցերի լուծաբանութեան ու լուծման տեսակէտից, աւելի ճիշդն ասենք՝ ապացոյց էր կոմսի «մեծ պարոնից դէպի մեծ մուժիկը» քայլող կոնսերվատիվ փիլիսօփայութեան...

Եւ այդպիսով՝ բացասական պայմանների, ծայրայեղ հակասութիւնների, նրանց ներքին յարաբերութիւնների, պատճառ ու հետևանքի խորազննին քննութեան բացակայութիւնն էր անշուշտ, որ պրօգրէսի, կուլտուրայի վրա սպանիչ խաչն էր դնում անցեալ դարի մի շարք մտաւոր հսկաների յոռետեսութեան ներդաշնակ կօնցերտը, որի առանձնայատուկ, փայլուն կօրիֆէյներից էր հանդիսանում կոմս Տօլստօյը։ Հրաժարվելով կուլտուրայի բերելիք փրկութիւնից, մարդկային հասարակութեան փրկութիւնը նա սկսեց որոնել բարոյական վերածնութեան մէջ։ Եւ համաշխարհային մօրալիստին մնում էր դիմել զուտ բարոյական բարձր առաքինութիւնների օգնութեան, որոնց վրա պէտք է հիմնէր իր մօրալը։ Նա կանգ առաւ այն սկզբունքների վրա, որոնք քրիստոնէական վարդապետութեան անփոխարինելի, Թանգագին հիմնաքարերն էին կազմում (fundamentum),—այն վարդապետութեան, որի մի ծայրը գտնվում էր տրանսցենդենտալ, գիտակցութիւնը մթնացնող քաօսում, իսկ միւսը՝ կօնկրետ մարդու անհատական արժանիքի ծայրայեղ ստորացման մէջ։

Եւ Տօլստօյը ձեռք է առնում Աստուածաշունչը։ Ակնյայտնի է, որ աստուածային պատգամների համաձայն՝ կինն էլ պէտք է ճանաչէր իր իսկական կոչումը՝ ծնել զաւակներ և ամբողջ կեանքում զբաղվել նրանցով, առանց խառնվելու հասարակական, պետական շինարարութեան մէջ։ Ուստի Տօլստօյն էլ՝ տնտեսական, քաղաքական պայմանների ներգործութիւնը անհատի վրա համարելով անզօր ֆակտօրներ՝ իր փիլիսօփայական մտքի տրամաբանական հետևողութեամբ անխուսափելիօրէն պիտի սկզբնական կոխ յայտարարէր կանանց ազատագրական շարժման դէմ, մի շարժում, որը ծնունդ է ոչ թէ տօնական աշխատանքով զբաղվող աղամարդկանց բացասական գործունէութեան, այլ տխուր արգասիքն է տնտեսական ու սօցիալական չափազանց սուր հակասական պայմանների։

Սրանով բաւական համարելով Տօլստօյի փիլիսօփայութեան նկատմամբ բերած համառօտ արգումենտներս, անհրաժեշտ եմ համարում անցնել մի առաւել տիպիկ տիտանի փիլիսօփայութեան, որի արծարծած հիմնական գաղափարը՝ կանանց ազատագրական շարժման տեսակէտից՝ վերջին ծայր բիրտ և վայրագ է..

Դա հռչակաւոր Նիցշէն է։

Վերևում նկատած եւրօպական պեսսիմիստների բազմաձայն համերգում որչափ հեզութեան, մեղմութեան ու վերջին ծայր քնքշութեան մեղեդիներ էին հնչվում կոմս Տօլստօյի արծարծած կօնսերվատիվ գաղափարներից՝ գոնէ օրինապահ կանանց նկատմամբ, այնքան ամբարտաւան, այնքան յանդուգն ու մօրակիչ էր Նիցշէի անսաստուած փիլիսօփայութիւնը՝ իգական սեռի անխտիր բոլոր ներկայացուցիչների համար..

(Կը շարունակվի)

Ֆաիկ.—Իմ և քննիչ մարմնոյն կարծիքը Ադանայի խնդրոյն մէջ՝ սա է, թէ կազմակերպուած յետադիմական գործ մը չէ։ Անոր պատճառն է նահանգին բնակիչներուն տգիտութիւնը, ըլլան անոնք իսլամ, ըլլան քրիստոնեայ. և անոր արդիւնքը եղած է երկու ցեղերու միջև ձգտում մը։ Հետևաբար Ադանայի խնդրոյն առաջին պատճառն է տգիտութիւն, երկրորդ պատճառ՝ տգիտութիւն, երրորդ պատճառ՝ դարձեալ տգիտութիւն։ Ուստի անոր դարմանը, մեր համեստ կարծիքով, դպրոցն է և դարձեալ դպրոցը։

Աշխ.—Քննիչ մարմնոյն անդամներուն միջև կարծիքի տարբերութիւններ կա՞ն։

Ֆաիկ.—Շատ մը տեղեր լսեցինք։ Ադանա հասնելէս երեք-չորս օր յետոյ, երեք երեսփոխան ես ուզած էինք։ Ատիկա վերագրեցին մեր միջև ծագած անհամաձայնութեան մը։ Երեսփ. ժողովին կողմէ ընտրուած անդամները՝ ժողովին, իսկ Բ. Դրան կողմէ ղրկուած պաշտօնեաները Բ. Դրան տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէին բնականաբար. «բայց քանի որ նոյն մարմինը միասնաբար տեղեկութիւններ կը հաղորդէ, ուրեմն անհամաձայնութիւն կայ» ըսելով այդպիսի իմաստ մը հանեցին։ Իրողութիւնը սա է որ ոեւէ անհամաձայնութիւն չկայ։

Աշխ.—Պապիկեան էֆ. մեր լրագրերին ըրած յայտարարութեան մէջ իբր կողմնակալ ամբաստանած էր պատերազմական ատեանը, նոյնիսկ ըսելով թէ մահուան դատապարտած անձ մը անպարտ արձակած է և թէ ատեանն ալ պիտի ցրուուէր։ Պապիկեան էֆ. աւելցուցած էր, թէ ամբողջ քննիչ մարմնոյն անդամներն ալ իրեն համակարծիք էին։ Նոյն օրուան «Թանին» լրագրին մէջ հրատարակուած հեռագիր մը, Եուսուֆ Քէմալ բէյի կողմէ քաշուած, իսլամ, քրիստոնեայ ամբողջ ժողովրդեան կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնէր պատերազմական ատեանին անաչառ ընթացքին համար։ Ըսել է՝ քննիչ մարմնոյն անդամներուն միջև կարծիքի հակառակութիւն կայ այսպիսի կարևոր խնդրի մը մասին։

Ֆաիկ.—Նախ, ինչպէս յայտնի է ձեզի, պատերազմական ատեանը դատարան մը և արտասովոր դատարան մըն է։ Այդ պատճառաւ, սկզբունքով, մեր իրաւասութենէն վեր է քննադատել ու վերլուծել պատերազմական ատեանին պարտականութիւնները։ Պատերազմական ատեանին գործերուն ինչպէս կրնայինք միջամտել, որ անոր տուած որոշումներուն ճշդութեանը կամ անճշդութեանը վրայ խօսինք։

Աշխ.—Ուրեմն պատերազմական ատեանին կողմնակալութիւնը չէք ընդունիր։

Ֆաիկ.—Բնաւ երբեք։ Կատարելապէս համոզուած եմ թէ պատերազմական ատեանը լիակատար արդարութեամբ ու իրաւունքով ի գործ կը դնէ իր պարտքը։ Քննիչ մարմինն ալ չի կարծեր, որ պատերազմական ատեանը աչառու գտնուած ըլլայ։

Աշխ.—Հապա Պապիկեան էֆ.։

Ֆաիկ.—Կրնայ ըլլալ որ այդ մասին անձնական կարծիք մը ունենայ Պապիկեան էֆ.։ Միայն թէ Պապիկեան էֆ.-ի այդ կարծիքը չի կրնար ուղեցոյց ըլլալ մեզի։ Դարձեալ կըսեմ. քննիչ մարմինը աննպաստ կարծիք և անվստահութիւն չունի պատերազմական ատեանին վրայ։

Աշխ.—Նախորդ կուսակալին և հրամանատարին վրայ ինչ կը խորհիք։ Կըսուի թէ կուսակալը յուզիչ հեռագիրներ քաշած ըլլալով՝ խռովութիւններ ծագած են շրջականերու մէջ։

Ֆաիկ.—Նախ սա ըսեմ, թէ ուր որ գացինք՝ յանկարծ հեռագրատուները մանելով բոլոր թուղթերը առինք ու մանրազննին քննեցինք զանոնք։ Նախորդ կուսակալ Ջէվադ բէյ քանի մը պաշտօնական հեռագիրներ ունէր, որով ան կըսէ, թէ, խռովութիւններ ծագած ըլլալով Ադանայի մէջ, պէտք է աչալրջութեամբ շարժիլ և րէդիֆները զէնքի տակ կոչել։ Թէև ըսուեցաւ որ այդ հեռագիրները յուզում առաջ բերած են, սակայն այդ հեռագիրներուն մէջ «հայերուն վրայ յարձակեցէք և իսլամները պաշտպանեցէք»-ի պէս մէկ ցեղի մը թեր եղող ակնարկներ չկան։ Այդ հեռագիրները կը պատուիրեն աչալուրջ միջոցներ միայն ձեռք առնել։ Ասկէ զատ ծածկագիր, ակնարկութիւն կամ մասնաւոր հրաման մը պարունակող հեռագիր չէ ուղղուած։

Աշխ.—Եսադ Րէուֆ բէյին կարծիքը ինչ է։

Ֆաիկ.—Կատարելապէս ինծի համամիտ է։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԻ ՄՕՏ

Վիէննա, 12/25 յուլիսի

Անցեալ օր ես այցելեցի Վիէննայի Մխիթարեաններին։ Այդ ուխտի ուսումնատենչ միաբաններն մօտ ամեն մի օտարական հայ կարող է գտնել սիրալիր ընդունելութիւն, և ամեն հայ, լինի նա ազգային գրականութեան աշխատակից, թէ հայ գրական շրջաններին օտար մի անձն, Վենետիկ և Վիէննա անցնելով սովորաբար իր քայլերն է ուղղում դէպի Մխիթարեանների վանքը՝ տեսնելու բարեխնամ Մխիթարի ազգօգուտ հաստատութիւնը։

Վանքի գլխաւոր դրան մի քանի քայլ չը հասած, ես հանդիպեցի մի համակրելի դէմքով երիտասարդ Մխիթարեան վարդապետի, որին մօտենալով յայտնեցի իմ անունը և այցելութեանս նպատակը. դա հ. Աթանաս վարդ. Սւետլիսեանն էր, «Հանդէս Ամսօրեայի» խմբագիրը։

— Շատ ուրախ եմ. դուք եկել էք Կովկասից, որն իմ ծննդավայրն է. այնտեղ իմ ծերունի մայրն է ապրում, որի տեսութեանը ես այնչափ փափագում եմ. թերևս ինձ աջողվի շուտով գնալ Կովկաս,—ասաց հ. Աթանասը և սիրալիր պատրաստակամութեամբ ինձ ուղեկցեց դէպի վանքի գրադարանը և թանգարանը, ցոյց տալով և բացատրելով ինչ որ արժանի էր ուշադրութեան։

Գրադարանն ունի նշանաւոր հրատարակութիւններ և ձեռագրեր, որոնց մէջ կան մի քանի հազուագիւտ օրինակներ. այստեղ կան մեր բոլոր մատենագիրների և նորագոյն ժամանակի գրողների աշխատութիւնները։

Հարուստ է հայոց պարբերական մամուլի բաժինը, ուր ժողովված է և ժամանակագրական կարգով դասաւորված հայկական օրագրութիւնը Թիւրքիայի, Ռուսաստանի և այլ երկիրների։ Գրադարանում պահվում է հանգուցեալ Այտընեանի կազմած «Երկրագունդը», որի վրա բարեխնամ աբբահայրը աշխատել էր 3 տարի։ Թանգարանի աչքի ընկնող բաժինը հայկական հին դրամների ժողովածուն է, որն իր ներկայ դրութեամբ պարտական է Մխիթարեանների խնամքին և նիւթական զոհողութիւններին. այդ նշանաւոր ժողովածուի մէջ կան շատ հետաքրքրական և անգուգական դրամներ՝ սկսած Արշակունեաց հարստութեան ժամանակից մինչև վերջին Ռուբինեանը։

Իմ այցելութեան ժամանակ տպարանը չէր գործում, ուստի հարկ չեղաւ ներս մտնելու։

Թանգարանից դուրս գալով մենք անցանք միաբանների բնակութեան բաժինը, ուր հ. Աթանասը ինձ ծանօթացրեց միաբանութեան ներկայ գտնվող անդամների հետ, որոնց թւումն էր և յայտնի մատենագիր հ. Գրիգորիս վ. Գալէմքեարեանը։

Պէտք է ասել, որ այդ օրը Վիէննայի Մխիթարեան վանքի աբբահօր ընտրութիւնն էր կայացել. գերապայծառ Այտընեանի մահվանից յետոյ մինչև այժմ վանքի գործերը տեղապահն էր կառավարում միաբանական խորհրդի աջակցութեամբ։ Սովորաբար նորընտիր աբբայի անունը չէ հրատարակվում մինչև նրա հաստատվելը իր պաշտօնի մէջ, ուստի միայն այսօր, ընտրութիւնից մի շաբաթ անցնելուց յետոյ, ես իմացայ, որ ընտրեալն է գերապայծառ Գրիգոր եպ. Գովրիկ. ինձ յայտնեց հ. Աթանասը, որ հաստատութեան լուրը ստանալուց յետոյ վանքը հեռագրել է «Մշակին» աբբահօր ընտրութեան մասին։ Ընտրողական ժողովին մասնակցելու եկել էին Վիէննա նաև Թիւրքիայի հայ կաթօլիկ միաբանութեան ներկայացուցիչները, որոնց հետ ես առիթ ունեցայ խօսելու Մխիթարեանների ներկայ գործունէութեան հետ կապված այլ և այլ խնդիրների մասին։

Վիէննայի վանքը քաղաքից 15 վերստ հեռաւորութեան վրայ ունի մի ագարակ իր պարտէզով և կաթնատնտեսական ֆէրմայով, ուր ամառները բնակվում են միաբանները և Մխիթարեան դպրոցի աշակերտները. երկաթուղային ճանապարհը Վիէննայից դէպի այդ վանական կալուածքը անցնում է պարտէզների և գեղեցկաշէն ամառանոցների միջով։

Օգտվելով Մխիթարեանների սիրալիր հրաւէրից ես՝ ընտանիքով՝ գնացի նրանց ագարակը։

Կիրակի օր էր. ուրախ վիէննացիները լցրել էին Վիէննայի կանաչազարդ շրջակայքը. պարտէզները, հիւրանոցները, ռեստորանները և ամառանոցները լցված էին մարդկային բազմութեամբ. երկաթուղային գնացքի վագոններում, ինչպէս ասում են, «ասեղ ձգելու տեղ չը կար»։ Ամեն տեղից լսվում էին երաժշտութիւն, երգեցողութիւն, ուրախ բացագանչութիւններ, բայց ոչ մի անկարգութիւն, կռիւ կամ արբեցողութեան գռեհիկ տեսարաններ, որով, աւաղ, այնչափ հարուստ է մեր դժգոյն երկրի հայրենական մթնոլորտը։

Կէս ժամ հազիւ տևեց մեր ուղևորութիւնը, երբ մենք հասանք Մխիթարեանների ագարակը, որին նրանք գիւղ են անուանում։ Այդ օրը այնտեղ էին հաւաքվել նաև Թիւրքիայից ընտրողական ժողովին եկած Մխիթարեան պատուիրակները, որոնք շուտով պիտի վերադառնային իրանց տեղերը, և մի-երկու աշխարհական ծանօթներ։

Մենք նախ պտտեցինք ամբողջ կալուածը, մտանք Մխիթարեանների աղօթատունը, լսեցինք վանական դպրոցի աշակերտների ներդաշնակ երգեցողութիւնը, աչքի անցկացրինք կաթնատնտեսական բաժինը 50 ցեղական ընտիր կովերով հանդերձ։ Ժամանակը անցաւ կենդանի, ուրախ խօսակցութեան մէջ, պատրաստված սեղանի շուրջը, որից յետոյ մենք մեր ջերմ շնորհակալութիւնը յայտնելով հիւրասէր Մխիթարեաններին վերադարձանք քաղաք։

Ե. Սպենդիար

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Խնձորեսկ (Զանգ. գաւ.), 19 յուլիսի

Դաշտային աշխատանքների ամենաեռուն շրջանն է մեզ մօտ. հնձում են, կրում, կալսում... Գիւղի երկրագործը իր ծանր աշխատանքը վարձատրված է համարում բուսական թագաւորութիւնից։ Իսկ գթառատ Աստուածը չէ ուղարկել այս տարի ոչ կարկուտ, ոչ մորեխ և ոչ այլ չարիք. ցանքը անվտանգ է մնացել և տալիս է արգասաւոր արդիւնք, բայց Աստուածանից դաժան և սատանայից հնարագէտ ու խարդախ մարդը իր ձեռքով իր աչքն է հանում...

Օրը կիրակի է. նստած գիւղի հրապարակում գիւղացիք խօսում են իրանց և աշխարհի ցաւերից։ Ցանկարծ հարայ են տալիս. «Ա՜յ հարա՜յ, ա՛ խալխը, ձեր տները քանդվեցին, քաշանը էրվեց, փչացաւ, սոված ենք մնալու, օգնութեան հասէք»։

Համնում են դէպքի վայրը և ինչ են տեսնում. կէսը հնձած և կէսը դեռ հնձելու արտերը բռնկել է բոցը և սպառնում է լափել գիւղացու յոյսը, նրա արտերը։ Մի կերպ աջողվում է շատ մնասից յետոյ հանգցնել հրդեհը։

Հրդեհը եկաւ, լափեց գիւղացու հացն ու անցաւ. և գիւղացին ասաց. «Քու խիղճումը շօն ուլամիշ ինի, ա՛ կրակ գցող, որ մեր տունը քանդեցիր. սոված մնայ քու խեղանը ու գուռնը-գուռնը ընկնեա փայ հաւաքես, ա՛ կրակ գցող»... Ու սրանով վերջանում է ամեն ինչ, և հրդեհող չարագործը այնուամենայնիւ հասարակութեան կողմից մնում է անպատիժ։

Գուցէ դա պատահական բան է եղել. բայց պատահականութիւնն անգամ աններելի է, երբ դա կրկնվում է. այդպիսի բարբարոս քայլերը վերագրելու է մեր գիւղացոց անսահման տգիտութեանը. նա իր նեղ եսական շահերի համար զոհ կը բերի հասարակականը. իր թշնամուց վրէժ լուծելու համար (անպայման մի ոչինչ բանից զրգված) չի տատանվի հրդեհել նրա արտը, առանց հեռուն մտածելու՝ թէ ինքը գործում է ոճիրներից ամենասոսկալին, այրելով իր նմանի կեանքը պայմանաւորող հացը...

Քարոզիր մեր գիւղացուն աւազակութիւն, անառակութիւն և այլ զզւելի չարիքներ, նա սիրով կը հետևի քեզ. բայց փորձիր նրան խօսել լուսաւորութեան, դպրոցի, գրադարանի, քաղաքականութեան և այլն մասին, նա խարազանն առած կը հալածէ քեզ անգթաբար։

Բաւական է վերջապէս, ա՛յ գիւղացիներ, սովորեցէք զանազանել չարը՝ բարուց, լաւը՝ վատից, օգտակարը՝ վնասակարից, բարեկամը՝ չարակամից... Յ. Մելքումեան

Գորիս, 20 յուլիսի

Ամսիս 19-ին Գորիսից 2 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող Հին-Գորիսում խուզարկութիւն կատարվեց. ոչ ոք ձերբակալված չէ. լսում ենք, որ Առաքել Մաշուրեանցի տանը գտնվել է զէնք ունեցողների անուանացուցակ։ Դրութիւնը կրիտիկական է։ Հետևանքի մասին կը հաղորդեմ։

Մակոյկ

Գորի, 27 յուլիսի

Ցուլիսի 26-ի գիշերվայ ժամը 2-ից սկսած մինչև այսօր ժամը 10-ը խստիւ խուզարկութիւն կատարվեց քաղաքիս բոլոր մասերում։ Ոտի է կանգնած ամբողջ զօրքը և ոստիկանութիւնը։ Ձերբակալվեցին մօտ 60 հոգի, որոնցից 50-ին երկու ժամից յետոյ բաց թողեցին։ Գտնվեցին միայն մի քանի հին ձևի հրացաններ և սրեր։ Խուզարկութեան պատճառն անյայտ է։

Ա. Մարութեանց

Թէջրաբակ գ. (Ղրխբուլաղի գ.), 25 յուլ.

Ցուլիսի 24-ի գիշերվայ ժամը 4-ին գաւառապետի օգնականը, պրիստաւի հետ միասին շրջապատելով մեր գիւղը, մանրազննին խուզարկութիւն կատարեց ուսուցիչ Պ. Պօղոսեանի և գիւղացիներ Ս. Մովսէսեանի, Ա. Մովսէսեանի, Գ. Այվազեանի և Փ. Ցարութիւնեանի տներում։ Ս. Մովսէսեանի տնից գտնված է մի ղափաղլու հրացան և 200 հատ այնպիսի և ղափաղլուի փամփուշտներ։

Ձերբակալված է Պ. Պօղոսեանը, որը Աշտարակում ուսուցիչ էր, և տարված է Երևանի բանտը։ Մնացեալները ազատ են։

Լ. Ջալալեանց

ՄԵԾ ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐՈՒՄ

Մ. Ղարաքիլիսա, 25 յուլիսի

Ցուլիսի 25-ին Թիֆլիսից եկան Ալ. Քալանթար, Աշ. Աթանասեան, Պ. Ի. Վերշինին և Կ. Աֆրիկեան, որոնք ամսիս 25-ին և 26-ին կաթնատնտեսական կուրսերում մի շարք դասախօսութիւններ կարդացին պրակտիկանների և հետաքրքրվող հասարակութեան առաջ, ռուսերէն լեզուով։

Շաբաթ, ամսիս 25-ին, եր. ժ. 8-ին հայոց ծխ. ուսումնարանի դահլիճում Ալ. Քալանթարը խօսեց հողագործութեան մասին, շեշտելով ընդհանրապէս հողի մշակման ու պարարտացման մասին։ Դասախօսութիւնը վերջացաւ ժամը 10-ին։

Իսկ հետևեալ օրը առ. ժամը 9-ից սկսվեց դասախօսութիւնների շարքը տեղիս պետ. դպրոցի դահլիճում հետևեալ կարգով.

1) Կաթնատնտեսութեան և նրա արդիւնքների մշակման և սպառման մասին խօսեց Ալ. Քալանթարը։ Մանրամասն նկարագրելով գիւղատնտեսական այս խոշոր ճիւղի զարգացման անհրաժեշտ պայմանները, առանձնապէս կանգ առաւ իւղի, պանրի մշակման և կաթի կանոնաւոր սպառման վրա։ Դասախօսի կարծիքով, մեր գիւղական այն շրջանները, որոնք մօտիկ են քաղաքներին, ամառանոցներին և երկաթուղիների կայարաններին, ուր առհասարակ սպառվում է թարմ կաթի ահագին քանակութիւն, այդպիսի տեղերում գլխաւորապէս ուշադրութիւն պէտք է դարձնել թարմ կաթ ծախելու վրա։ Իսկ այն շրջանները, որոնք զուրկ են վերոյիշեալ նպաստող պայմաններից, այդ տեղերում պէտք է զարգացնել իւղագործութիւնն ու պանրագործութիւնը։

Շվէյցարական կամ եւրոպական յայտնի պանիրների տեսակներ պատրաստելը ողովհետև պահանջում է խոշոր դրամագլուխ և յարմարութիւններ, որոնց բաւարարութիւն չեն կարող տալ մեր փոքր տնտեսութիւնները, այդ պատճառով պէտք է միմիայն պատրաստել իւղ և տեղական պանիրներ։

Դասախօսը կանգ առաւ նաև կաթնատնտեսական կօօպերացիաների վրա, որոնց շնորհիւ Հօլլանդիայում և Դանիայում կաթնատնտեսութիւնը հսկայական քայլեր է արել և անում է ներկայումս։

Դասախօսութիւնները չափազանց հետաքրքրական էին և վերջացան բուռն ծափահարութեամբ։

2) Թռչնապահութեան մասին երեք անգամ դասախօսեց մասնագէտ Վերշինին։ Նա մանրամասնօրէն բացատրեց բնական և արհեստական ձագ հանելը, ինկուբատորների նշանակութիւնը, հաւերի եւրոպական տեսակները, նրանց չափազանց շահաւէտ լինելը, կանոնաւոր հաւանոցներ կազմակերպելը և այլն, և այլն։ Բացի դրանից ցոյց տուեց բազմաթիւ պատկերներ և պատասխանեց շատ հետաքրքրական հարցերի։ Դասախօսն արժանացաւ ծափահարութեան։

3) Հայ Գիւղ. և Տնայն. Ընկ. տեղական ճիւղի նիստը.—Շաբաթ, յուլիսի 25-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, ծխ. դպրոցում, Ալ. Քալանթարի նախագահութեամբ, քննվեցին մի քանի հրատապ հարցեր։

Այգեգործ Կ. Աֆրիկեանի համառօտ զեկուցումից պարզվեց, որ չը նայած Փամբակի կլիմայական բարեյաջող պայմաններին՝ պտղատու ծառերը, խնամքոտ ձեռքի բացակայութեան պատճառով, ներկայումս գտնվում են չափազանց անմխիթար դրութեան մէջ։ Որպէսզի գիւղատնտեսական այդ խոշոր ճիւղը արդիւնաւէտ դառնայ մօտիկ ապագայում, անհրաժեշտ է որ Ղարաքիլիսան ունենայ մի մասնագէտ։ Աֆրիկեանը առաջարկեց տեղումս զարգացնել բանջարանոցները և սկսել շերամապահութիւն, որը, իր կարծիքով, մեծ աջողութեամբ կը զարգանայ։

Ալ. Քալանթար առաջարկեց ժողովին դիմել կառավարութեանը՝ ուղարկելու մասնագէտ ինստրուկտորներ շերամապահութեան, այգեգործութեան, թռչնապահութեան և գիւղատնտեսական այլ ճիւղեր տարածելու համար։

Ժողովը միաձայն հաւանութիւն տուեց այդ առաջարկութեանը։

4) Ցանքսի և սերմնացանների մասին.—Ամսի 26-ին, կաթնատնտեսական կուրսերում Աշ. Աթանասեանը, ապացուցանելով նահապետական ցանքսի անարդիւնաւէտ լինելը, բացատրեց գեղեցիկ կերպով նորագոյն սերմնացանների կազմութիւնը և բացարձակ օգտակարութիւնը։ Նա կոչ արեց գիւղական ուսուցիչներին տարածել մեր յետամնաց գիւղերում սերմնացաններ, որոնք չափազանց կարճ ժամանակամիջոցում կը բարձրացնեն մեր գիւղացու քայքայված տնտեսութիւնը։

Դասախօսութիւնը վերջացաւ բուռն ծափերի տակ։

Աֆրիկեանի համառօտ զրոյցից յետոյ վերջացաւ կուրսերում այդ դասախօսութիւնների շարքը։

Մ. Ղազարեան

ՂԱԶԱԽԻ ԿՈՂԲ ԳԻՒՂԸ

Եթէ չեմ սխալվում, այս գիւղը հիմնել են Եղնիկ Կողբացու հայրենակիցներից ոմանք և անուանել նախկին անունով։ Երևի, պատահական մի զուգադիպութեամբ է, որ թէ նախկին ու թէ ներկայ Կողբը հարուստ են հանքերով. նախկինն՝ աղահանքով, ներկան՝ պղնձի ու երկաթի հանքերով, այլև Թթու-Ջուր կամ Թուշի-Ջուր կոչված հանքային (երևի՝ երկաթի) մի վճիտ աղբիւրով, որ,—տեղական անտառների ձորերի մէջ, գիւղից մօտ 10—12 վերստ հեռաւորութեան վրա,—պղպջալով խլթ-խլթում է, խառնելով իր բուժիչ կայլակներն տնտառային պարզ ջրերի հետ։

Կողբն, արևելքից արևմուտք, փռված է կոնաձև բլուրներով շրջապատված մի ձորում, որի երկու կողմից գլուխ են բարձրացրել կանաչազարդ այգիների շարքերը։ Գիւղը յայտնի է իր խոշոր ու ընտիր տանձ ու խնձորով, որ արտահանում են այլևայլ տեղերից եկող մրգավաճառները։

Գալով հանքերին, պէտք է ասել, 10—15 տարի է, ինչ գիւղացիք սկսել են ըմբռնել իրանց սեփականութեան տակ գտնված այդ գանձերի նշանակութիւնը։ Բայց ցաւը նրանումն է, որ—զանազան սխալ ենթադրութիւնների շնորհիւ—գանձերը մնացել են համարեա անձեռնմխելի, թէպէտ նրանց գոյութիւնը յայտնի է միայն Թիֆլիսեցի դրամատէրերին ու չափագէտներին։

Մօտ ապագայում Կողբը նշանաւոր է լինելու և նրանով, որ այստեղ է հաստատվելու ապագայ այն շատ կարևոր հիմնարկութիւնը՝ գիւղատնտեսական դպրոցը, որի տեղը որոշելու հարցը, մի ժամանակ, այնքան շատ ծեծվեց «Մշակի» էջերում։

Եթէ սրանց վրա աւելացնեմ և այն, որ այս գիւղն ունի՝ լուսաւորութեան մինիստրութեան հիմնած կանոնաւոր միդասեան դպրոց *), ուր երթեւեկում են 86 աշակերտներ, և մի ուսուցիչ՝ Բարթուղիմէոս Ցարութիւնեանց, որ—ինչպէս մօտիկից վերահասու եղայ,—20 տարվայ փորձառութիւն ունեցող, լրջմիտ ու իր պաշտօնին նուիրված մի անձնաւորութիւն է և կարող է պատիւ բերել իւրաքանչիւր՝ նոյնիսկ ոչ-գիւղական դպրոցի, այն ժամանակ լրացրած կը լինեմ Կողբի հարստութիւնների փառաւոր ցանկը։

Ցաւալի է, սակայն, որ—գեղջուկների զանազան ասուլիսներից խոյս տալու համար—առաջադէմ մտքերի տէր այդ անձն ստիպված է գործ ունենալ միմիայն նրանց զաւակների հետ։

Կողբն առաջ ունեցել է միայն 30 տուն բնակիչ, այժմ ունի 400 տուն։ Թէև միօրերկրեայ ու երկյարկանի տներ էլ են բաւական երևում, բայց ստորերկրեայ տների թիւն էլ փոքր չէ։ Ունի և քարեղէն հաստ սիւների վրա կանգնած՝ կարգին քարուկիր եկեղեցի։

Գիւղացիների ծուլութիւնից է թէ անհասկացողութիւնից, գիւղը խմում է պղտոր ջուր, որ, իր հերթին, առաջացնում է տանջող տենդ։

Ու այդ՝ այն երկրում, որի շրջակայքում պարզորակ ու զովարար աղբիւրներ են հոսում։

Սակայն, ուրախալի և յուսատու երևոյթն այն է, որ գիւղը զուրկ չէ բինչ թէ շատ աչալուրջ երիտասարդութիւնից, որ ունի իր որոշ հայեացքը, գիտէ դատել ու վճռել։

Դուք երբէք չէք կարող մտքներովդ անցկացնել, որ—որևէ խմբակի հետ խօսելիս—ձեր կողքին կանգնած, հասարակ արխալուխի մէջ կոլոլված, ծառայի տպաւորութիւն թողնող՝ արևակէզ երիտասարդն էլ իր խօսքն ու դատումն ունի։ Ու այն միջոցին, երբ կարծում էք, թէ նա լուռ հանդիսատես լինելուց այն կողմը չէ անցնելու, յանկարծ, հրաւէրի չը սպասելով, միջամտում է՝ իր հայեացքների պայծառութիւնը շեշտող կարծիքներով։

Ու դուք մտածում էք. եթէ մեր միւս գիւղերն էլ զուրկ չեն այսպիսի կորովամիտ երիտասարդութիւնից, վաղ թէ ուշ, մենք ունենալու ենք՝ իրանց բիբլիական նախնիքը մոռացնել տուող և «քօռ եկել ենք, քօռ գնում» ասող գիւղացիութեան փոխարէն՝ բանիբուն գիւղացիութիւն։

Աչքի է ընկնում և այն հանգամանքը, որ կողբեցիներից շատերը, յաճախակի շփվելով քաղաքացիների հետ, ռուս բառերի բաւական պաշար են ձեռք բերել։ Դուք կարող էք լսել այստեղ՝ причина, прямо, общій приговоръ, держи правѣе և այլն։ Էլ չեմ ասում, որ շատերը կարգին ռուսերէն են խօսում։ Գալով հայերէնին, պէտք է նկատել, որ տեղացիներից շատերը՝ տղամարդիկ թէ կանայք՝ խօսում են ուղղակի գրական լեզուով։

Ասելիքս վերջացրած կը լինեմ, եթէ աւելացնեմ, որ, այստեղի երկու քահանաներից մէկը՝ Մարտիրոս Տէր-Ցարութիւնեանց, որ վիճակի գործակալն է, ակիզբն է դրել եւրոպական սիստեմի մեղուաբուծութեան և, եթէ չեմ սխալվում, նրա ձեռնեբեցութեամբ, եկող դպրոցական տարուց, հիմնվելու է այստեղ օրիորդական ծխական դպրոց, որի համար ընտրված հոգաբարձութիւնն արդէն հաստատված է եկեղեցական մերձաւոր իշխանութեան կողմից։

Ինչքան էլ անհետաքրքրական թւայ ասելիքս, պէտք է աւելացնեմ, որ անուսում, բայց բնածին ընդունակութիւններով օժտված այդ քահանան կարող է շատ դէպքերում պիտանի լինել իր համայնքին, սակայն, իբրօք նկատի չունի վերջինի պէտքերն ու շահերը.—ժամանակակից հայ քահանայութեան հիւանդոտ կողմերից գլխաւորը։

Բայց ժողովրդական ասացուածը չէ՞ շեշտում է՝

Մի լինիր ուրագի պէս՝
Միշտ դէպի քեզ, միշտ դէպի քեզ.
Այլ եղիր սղոցի պէս,
Մէկ դէպի քեզ, մէկ դէպի մեզ։

Է. Ք. Ն.

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ՇԻՐԱԿԻՑ

Հմայեակ Համամչեանի հետ Ներքին Շիրակի 18 գիւղ շրջագայելուց յետոյ՝ հարկաւոր եմ համարում ստացած տպաւորութիւնները հաղորդել «Մշակի» ընթերցողներին։

Առանձին առանձին այդ գիւղերի մասին խօսելուց առաջ, առաջ բերենք մեր ընդհանրապէս արած նկատողութիւնները, որոնք վերաբերում են առանց բացառութեան բոլոր գիւղերին։

ա) Գիւղական քահանաներ.—Շատ աննշան բացառութեամբ գիւղական քահանաները

*) Սխալ է, ուրեմն, այն տեղեկութիւնը, որ հաղորդել է պ. Նիկողայոսը («Մշակ» № 148), երբ թէ Ղազախի բ. մասում «ոչ մի կանոնաւոր դպրոց չը կայ»։

Электропечатня Н. Г. Аганянца

[illegible]

անգամ Թութակի պէս Թող կրկնեմ «գիւղերին հարկաւոր է զարգացած քահանայ»։ Բարի ցանկութիւն է և անհերքելի ճշմարտութիւն։ Բայց բոլորովին անիրագործելի ներկայ հանգամանքներում։ Շատ գիւղերում մենք ստուգեցինք, որ գիւղական քահանան տարեկան առ առաւելն ստանում է 60 ր.։ Այսպիսի ողորմութեամբ, այսպիսի չնչին եկամուտով քահանան կարող է վայելուչ ապրել։ Մենք Թողնենք իրականութիւնը. կրկնապատկենք, եռապատկենք քահանայի ռոճիկը։ Թող ստանայ 150 ր.։ Դէ ասացէք տեսնեմ. ո՞ր ուսումնաւարտ, զարգացած երիտասարդը կը համաձայնվի այդ չնչին ռոճիկով քահանայ դառնալ։ Ո՞ր կրթված երիտասարդը այդպիսի վարձատրութեամբ կը համաձայնի Մաւրակ, Թաղքեանդ կամ Ղույունճուխ գնալ։ Տարին երաշտ է, գիւղացին անօթի է. շատերը տարեհախ չեն տալիս. օրինակատարութիւնները մնում են ապառիկ։ Ահա այսպիսի աղքատ ժողովրդի մէջ չարքաշութեամբ ապրում է քահանան։ Քահանաները գիւղերում կատարում են ամեն տեսակ անվայել գործեր, օրինակ հնձում են, ախոռը սրբում, կամ քշում, չալակով կրում. և այլ այսպիսի գիւղական գործերից յետոյ վաղն էլ զգեստաւորվում պատարագ են անում։ Այս սովորական երեւոյթը, ինչ կասկած որ, Թուլացնում է ժողովրդի կրօնական զգացմունքները։ Քահանան գիրքով, պարապմունքով, հագուստով, գիտութեամբ շատ բարձր պիտի կանգնած լինի ժողովրդից։ Քանի որ գիւղական քահանան մուրացկանի պէս է ապրում, քանի որ նրա եկամուտը մի ստորոճի ռոճիկից էլ ցածր է, մենք գիւղերում զարգացած քահանաներ չենք տեսնի։ Առաջնակարգ հրատապ հարցերից մէկն էլ քահանայական խնդիրն է, որ դառել է գիւղերի համար մի անբուժելի հիւանդութիւն։ Մեղաւորը ժողովուրդն է, որ ստորագրում է աշխատանքի անընդունակ, ծոյլ և տգէտ տիրացուի խնդրագրին։ Երկրորդ մեղաւորը ձեռնադրող եպիսկոպոսն է, որ իր չաղ «աջահամբոյրը» կանխիկ գրպանը դնելուց յետոյ ձեռնադրում է և ուղարկում է ժողովրդին պատիժ։

բ) Եկեղեցիները.—Երբ քահանան տգէտ ու աղքատ է, երբ ժողովուրդը միայն հացի վրա է մտածում, ինչ կարծիք որ եկեղեցին էլ աղքատ և անվայելուչ դրութեան մէջ կը լինի։ Եթէ մի քանի մանէթ էլ ունի, այն էլ տեղացիների վրա մուրհակով ցրված է և շատ անգամ էլ ոչ տոկոսն է դուրս գալիս և ոչ գլուխը։ Պատահեց մեզ՝ չորս ամիս առաջ փակած գանձանակը բաց արինք, և դուրս եկաւ 70 կ., որից մի քանի կոպէկն էլ «ղալփ»։ Այո, գիւղացին երբ իր անպէտքացած 10 կոպէկանոցը ոչ մի առուտուրի մէջ չէ կարողանում սաղացնել, գցում է եկեղեցու գանձանակը, համոզված լինելով որ Աստուածածինը ներողամտութեամբ կընդունի։ Կան եկեղեցիներ, որոնք բոլորովին քայքայված դրութեան մէջ են։ Եկեղեցական զգեստները կեղտոտ, պատառոտած։ Եկեղեցական պատկերները, այդ անշնորհք ուստաների գործը, իրանց այլանդակ կերպարանքով երբեք չեն կարող աղօթողների յարգանքը գրաւել դէպի իրանց։ Դրանք ամենահասարակ ներկարարների գործ են։ Այս բոլոր տխուր հանգամանքները կարող են մեզ համոզել, որ ժողովուրդը եկեղեցուց սառչում է ոչ թէ ժամերգութեան երկարութեան պատճառով, այլ եկեղեցիների անբարեկարգութեան և տգէտ քահանաների անշնորհքութեան պատճառով։

(Կը շարունակվի)

Ս. Տէր-Մելքիսեդէկեան

ԽՈԼԵՐԱ

Պետերբուրգ, 27 յուլիսի։ Խոլերայից հիւանդացան 34, մեռան 9, կան 413 հիւանդներ։

Սարատով.—Ռիբինսկում խոլերայից հիւանդացան 11, մեռան 7 հոգի. Սարատովում գաւառի հետ միասին հիւանդացան 7, մեռաւ 1 հոգի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Թիֆլիսում աշնանից բացվող կանանց բարձրագոյն կուրսերի ունկնդրուհիների Թիւը արդէն պարզված է, որ լինելու է 130, որով հնարաւոր կը լինի ծախքերը ծածկել։ Կուրսերի համար բնակարան է վարձված Գրիբոէդովսկայա փողոցի վրա Կորոլովի տանը։ Դասախօսների կազմը արդէն հաստատված է կովկասեան ուսումնարանական հոգաբարձութեան կողմից՝ բացի պրոֆեսոր Վ. Վոդովոզովից, որի մասին բանակցութիւններ են սկսված Պետերբուրգի քաղաքապետի հետ։

✦ Աշնանից Թիֆլիսում բացվելիք կանանց մասնաւոր բարձրագոյն կուրսերի դիրեկտոր է հրաւիրված Խարկովի համալսարանի պրիվատ-դոցենտ Խարինչկովը։ Կուրսերը բաղկացած են լինելու բնական և պատմա-լեզուաբանական բաժանմունքներից երեք տարվայ դասընթացքով։ Բացումը տեղի կունենայ սեպտեմբերի 15-ից։

✦ Պետական Դումայի անդամ Եւգէնի Գեգէչկորին, Շօրապանի գաւառի Դէխվի գիւղի հասարակութեան խնդրանքի համաձայն, միջնորդութիւն է յարուցել կովկասեան Փոխարքայի առջև՝ վերացնելու յիշեալ գիւղացիներից Քութայիսի գեներալ նահանգապետի կողմից յօգուտ իշխ. Ամիլախվարիի նշանակված 50,000 րուբլի տուգանքը, պատճառաբանելով որ այդ տուգանքը նախ և առաջ նշանակված է քմահաճօրէն ու ապօրէն և երկրորդ՝ որ գիւղացիները տնտեսապէս վերին աստիճանի քայքայված դրութեան մէջ են։ Միևնոյն ժամանակ խնդրում են նոր քննութիւն նշանակել ճշմարտութիւնը երևան հանելու համար։

✦ Պրիստաւ Լեվաշեվի փոխարէն X քաղաքամասի պրիստաւ է նշանակված Վակալօ։

✦ Թիֆլիսի 6-րդ քաղաքամասի պրիստաւի օգնական Ցարուքիւն Տէր-Մարտիրոսեանի դէմ սկսված քրէական գործը, ապացոյցներ չունենալու պատճառով, դադրեցված է։

✦ Կալանաւորված է Թիֆլիսի քաղաքային դումայի ձայնաւոր մօլօկան Բուդակովը։

✦ Շուլաւէրում Թոյլատրված է բանալ մասնաւոր բժշկական հիւանդանոց, որի համար ազգաբնակութիւնը իր միջոցներից յատկացնում է հիւանդանոցի կառավարչի համար 600 րուբլի տարեկան։

✦ Շոգերի պատճառով Բորչալուի գաւառում տեղի են ունեցել արևահարութեան մի քանի դէպքեր, որոնցից երեքը վերջացել է մահացութեամբ։ Արևահարութեան հիւանդութեան դէպքեր նկատվում են Շուլաւէրում։ Այնտեղ է ուղարկված ազգաբնակութեանը օգնութիւն հասցնելու համար նահանգական բժշկի օգնական Ր. Մաչավարեանը։

✦ Յուլիսի 26-ին Արբուզեանյա հրապարակի վրա սանիտարական բժիշկը, դիտելով 70 սայլերով գիւղերից բերված ձմերուկներն ու սեխերը, ոչնչացրել է 550 սեխ։

✦ Թիֆլիսի 9-րդ քաղաքամասի պրիստաւը տեղեկութիւն ստանալով, որ մի ինչ-որ վրացի 5 օր առաջ Թիֆլիս է եկել և իջնելով «Россія» հիւրանոցում փորձ է անում անառակութեան համար վաճառելու իր մանկահասակ աղջկանը, քննութիւն է կատարել, որը պարզել է, որ արդարև Լեչխումի գաւառի բնակիչ Նիկոլայ Տվիլիդիանին փորձել է վաճառել իր 12—14 տարեկան աղջկանը անառակութեամբ և միջնորդութեան ստոր արհեստով պարապող Օլգա Կուլջարիձէին։ Այդ առևտուրը սակայն չը կայացաւ շնորհիւ այն հանգամանքի, որ Պելագէա Տվիլիդիանին դուրս եկաւ որ վարակված է վեներական հիւանդութեամբ։ 9-րդ մասի պրիստաւի կազմած արձանագրութիւնը Նիկոլայ Տվիլիդիանիի և Օլգա Կուլջարիձէի դէմ յուլիսի 25-ին ուղարկված է Թիֆլիսի 3-րդ մասի հաշտարար դատարանի I մասի քննիչին։ Պելագէա Տվիլիդիանիի ասելով նրան բռնաբարել է դեռ երեք ամիս առաջ իր ծննդավայր գիւղում իր հեռաւոր ազգականը։

✦ Յուլիսի 27-ին 6-րդ քաղաքամասի ոստիկանութիւնը զինւորական պահակախմբի հետ միասին շուրջկալ կատարելով կալանաւորել է 9 հոգի անցագիր չունեցողների։

✦ Քարթալինիայից հաղորդում են «Դրօշակ» լրագրին, որ այնտեղ այս տարի սարսափելի անհերբերութիւն է տիրում, նոյնիսկ անասունների ուտեստի մեծ պակասութիւն է զգացվում։ Գիւղացիութիւնը յուսահատութեան մէջ է։

✦ Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ փնտռվում է Զաքաթալայի շրջանի Բելաքան գիւղում ապրող Մարտիրոս Մելիք-Յովհաննիսեանցի միակ որդի Սեդրակը (26 տարեկան, միջահասակ, Թխադէմ, երեսի պուտերով), որը 4 տարի առաջ գնալով դէպի Ռուսաստանի զանազան քաղաքներ, մինչև օրս էլ չէ վերադարձել ու յայտնի էլ չէ Թէ ուր է գտնվում, ողջ է Թէ ոչ։ Այն անձինք, որոնց յայտնի է յիշեալ Սեդրակի տեղը կամ հասցէն, Թող բարի լինեն տեղեկացնելու վշտահար ծնողներին, հետևեալ հասցէով՝ Закаталы: Левону Таирянцу.

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

✦ Վոլօգդայից «Рѣчь» լրագրին գրում են. «Աղնւական Ի.-կին հոգևոր կոնսիստորիային յայտարարութիւն է տուել, որ ինքը ցանկանում է դուրս գալ ռուսադաւանութիւնից և ընդունել հայ-լուսաւորչական դաւանութիւն։

«Պէտք է նկատել, որ հայ-լուսաւորչական դաւանութիւնը շատ մօտիկ է ռուսադաւանութեան։ Այդ դաւանութեան պատկանող անձանց ռուսադաւան եկեղեցին անէծքի չէ ենթարկում։ Դրանից աւելի, հայ-լուսաւորչական եկեղեցու և մեր եկեղեցու հոգևոր և աշխարհական իշխանութեան ղեկավարների միջև ամենամտերմական յարաբերութիւններ են տիրում, որոնք առանձնապէս երևացին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին նորերս Պետերբուրգում ցոյց տրված ընդունելութեան ժամանակ։ Սակայն Նիկօն եպիսկոպոսը չուզեց բարեկամաբար բաժանվել իր նախկին ծխականից։ Անէծքի հիմք գտնելու համար յիշեալ եպ. հնարեց «հայկական հերետիկոսութիւն» դարձուածքը, և հայ-լուսաւորչականութեան գիրկը մտնել ցանկացող Ի.-ցկուն յանկարծ յայտարարեց «յամառող հայկական հերետիկոսութեան մէջ». այդ պատճառով էլ հանդիսաւոր կերպով տաճարում նրան անէծքի ենթարկեցին երգելով»։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ալ. Աբէլեան. «Անկոչ հիւրը», պիէս 1 գործ., գ. 25 կ.։

«Անկոչ հիւր» մի գործողութեամբ պիէսը բովանդակութեամբ և մէջը դուրս բերված անձերով պէտք է համարել անաջող։ Անչափ պարզամտութիւնը Տիգրան և Մանան ամուսինների և դրանց անկոչ հիւրի (Արշակ) միմոսութիւնները, համեմված գռեհիկ սրախօսութիւններով և ֆարսային դէպքերով՝ տղամարդու կնոջ զգեստով երևալը, որի հետ համբուրվում, գրկախառնվում և առանձնանում է Մանանը, դեռ չիմացած՝ միամտաբար, Թէպէտ և կարող է լինել շատ ծիծաղելի ու զուարճալի, սակայն այդ դեռ բաւական չէ։ Ամեն մի պիէս, լինի մինչև իսկ վօդէվիլ կամ անմեղ մի ֆարս, եթէ առաջարկվում է բեմի համար, անշուշտ բացի առողջ ու կուշտ ծիծաղից՝ տալու է նաև հանդիսատեսներին մի որևէ ուսանելի, խրատական բան, դուրս բերելով մարդու պակասաւոր, ծաղրելի կողմերը և կամ դրանից առաջացած սխալ կամ վնասակար հետևանքները։ Այդ մտքով հէնց ինքը հեղինակը ունի գրած «Մկէչի հարսանիքը» պիէսը, որ անհամեմատ աւելի աջողված է, քան «Անկոչ հիւրը», որից ես երևում է, որ «Մարվող ճրագների», «Նշանվածների» յարգելի հեղինակին աջողվում է բեմականութիւնը Թատերական գրուածքներում, սակայն ցանկալի է, որ հեղինակի ճիրքն ու ընդունակութիւնները չը ծախսվէին վերոյիշեալ պիէսի նման անբովանդակ, անիմաստ և ֆարսային գոյն կրող գրուածքների վրա։

Կալաս

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 20 յուլիսի

Թաւրիզահայ կեանքում ընտանեկան յարկի խաղաղութեան խախտումը արդէն ամեն չափ ու սահմանից անցաւ։

Տարափոխիկ հիւանդութեան նման՝ ամուսնական անախորժութիւններ, ապահարզաններ, սիրահարութիւններ, սպանութիւններ վարակել են մեր ընտանեկան կեանքը։

Աւելորդ եմ համարում մի առ մի Թւել՝ Թէ վերջին մի տարվայ ընթացքում ինչպիսի երևոյթների ականատես եղանք։ Երեկվայ դէպքը միայն կը բաւարարէ հարցասէր ընթերցողին։

Ժամը 4-ին, երեկ երեկոյեան, Տիգրան Ղազարեան անունով մի երիտասարդ՝ ատրճանակի երեք գնդակով ծանր վիրաւորեց իր յղի կնոջը։

Բոլորովին անտեղի զոհ գնաց այդ դժբաղդ կինն իր հարևանուհու չարամտութեանը, որը հնգամսաբար մոլորեցրել էր դժբաղդի ամուսնուն, բոլորովին անտեղի կասկածներ յարուցանելով յիշեալի մէջ։ Ճարից անմիջապէս յետոյ Թշուառ չարագործին սկսեց խղճահարութեան սարսափելի կսմթարը տանջել, բայց արդէն ուշ էր...։ Դէպքի մասին հիւպատոսարանը (մարդասպանը ռուսահպատակ է) տեղեկութիւն առնելուն պէս՝ կալանաւորեց կնասպան ամուսնուն, իսկ հիւպատոսը անձամբ խօսեց մահամերձ վիրաւորին, որը անմեղ էր համարում իր ամուսնուն և խնդրում իր մօտ Թողնել նրան, համարելով նրան ևս զոհ չար հոգիների։

Այսօր առաւօտեան ծանր տանջանքներով կնքեց իր մահկանացուն անմեղ զոհը։

Իրօ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

27 յուլիսի

ՎՈՐՈՆԵԺ։ Պաշտօնական՝ «Рус. Слово» լրագրում տպված է մի Թղթակցութիւն Վորոնէժից, որը հաղորդում է այն նեղութիւնները, որոնց իբր Թէ ենթարկվել է նահանգապետի մօտ ընդունելութեան ժամանակ Պետերբուրգից եկած երդուեալ-հաւատարմատար Ակացատովը։ Ճիշդ է միայն տարաձայնը ներկայացնելու պահանջը, մնացածը հաղորդված է աղաւաղած կերպով, վերջացնելով նրանով, որ Ակացատովին գործ յանձնողը խիստ պէս գանգատվեց նահանգապետի ոստիկանութեան գործողութիւնների վրա և այդ գանգատին օրինական ընթացք է տրված։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը Թոյլատրեց Մոսկվայի ռուսական լուսանկարչական ընկերութեան 1911 Թւի մարտ և ապրիլ ամիսներին լուսանկարչական գործողների երրորդ համաժողով գումարել Մոսկվայում, իսկ Մոսկվայի տէրապէվտիկական ընկերութեանը գումարել ռուսական տէրապէվտների համաժողով։

ԲԵՐԼԻՆ։ Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգների դեսպանը յանձնեց արտաքին գործերի մինիստրին մի յայտագիր, որի մէջ հաղորդվում է, որ Ամերիկան հրաժարվում է շարունակել գերմանօ-ամերիկական առևտրական դաշնագիրը, որի ժամանակամիջոցը լրանում է 1910 Թւի յունվարի 25-ին։

ՏՕԿԻՕ։ Անդուն-Մուկդէնեան երկաթուղու ամբողջ գծի երկարութեամբ, որի վրա սկսվեցին վերակառուցման աշխատանքները, կարգը խախտելու ոչ մի դէպք չը կար։ Բոլոր լրագիրները, ի բաց չառեալ կառավարութեան Թշնամի լրագիրները, հաւանութեամբ են վերաբերվում Նապոնիայի վերջին քայլին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 Թ.
(Պուկիա, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ձ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11—ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Ձ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Ն. Վ. ԱԼԲՐԵՒՏ—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1 ժ. ներքին. և երեխայոց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6— հ. ժ., մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց։

Ի. Ց. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Հիւանդների բաժանմունքով
Թիֆլիս, Ելիզավետինսկայա փ., 79, հեռ. 1-26.
Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր.

ՄԻՔ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդ. (երկուշ., չորեքշ., ուրբ.)։

Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը ջղային և ներքին հիւանդութիւններ։

Մ. Պ. ԿԻՄՕՆՏ—առ. ժ. 11—12-ը վիրաբուժական հիւանդութիւններ։

Ս. Ա. ԼԻՒՐԻ—առ. ժ. 11—12-ը քթի, բգի և ականջի հիւանդութիւններ։

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ—առ. ժ. 10—11-ը ներքին և երեխաների հիւանդութիւններ։

Մ. Ե. ՄԶԱՐԷՒԼՕՎ—ցեր. ժ. 1—2-ը կաշուի և սիֆիլիսի հիւանդութիւններ (երեքշ., հինգշ., շաբաթ)։

Լ. Մ. ՄՕՆԻՆ—ցեր. 1—2-ը կանանց հիւանդ. և մանկաբարձ.։

Բժշկութիւն էլեկտրականութեամբ, մասսաժով և հիպնօզով։ Միկրօսկոպիական, բակտերիօլոգիական և քիմիական հետազօտութիւններ։ Ծաղկի պատուաստում։ Ծծմայրերի քննութիւն։ Վճարը խորհրդի համար 50 կոպէկ։ Օպերացիաները և համախորհուրդները ըստ համաձայնութեան։ Հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է Թէ ընդհանուր և Թէ առանձին սենեակներից։
(կ. ե. ու.) 236. 100—48

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. ԴԷՄՈՒՐԵԱՆ
„ՔՆԱՐ“
Ժողովրդական երգարան (եւրոպական նօտաներով)։
Գինն է 1 րուբ.
Հասցէ՝ Делижанъ, Степану Демуряну
կամ
Тифлисъ, книж. магазинъ «Гуттенбергъ».
(Հ. Հ.) 654. 5—5

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Նրանց, որոնք ցանկանում են ծանօթանալ իտալական կրկնակի հաշւապահութեան և առևտ. գիտութիւնների դասընթացքի սովորեցման ժողովրդական եղանակի հետ, ուղարկում եմ ծրագիրը և փորձնական դասախօսութիւնը ձրի։
Я. Ю. МАРКЪ, гор. Либава.
(օգ.8,18) (П.101888) 637. 5—2

Հարկաւոր է
Զաքաթալայի հայոց եկ.-ծխ. դպրոցի համար
գիմնազիաւարտ փորձառու
ՎԱՐԺՈՒՀԻ
Պայմանների մասին դիմել Թիֆլիս, «Сѣверные номера», № 30, կամ Լերմոնտովսկայա փ., № 4, պանսիոն Մելիք-Ջհանեանցի, ուսուցիչ Ն. Մանուչարեանցին։
(Հ. Կ.) 683. 3—3

Ցանձնված է տպագրութեան
և մինչև օգոստոսի 5—10-ը լոյս կը տեսնի
Դասագիրք
ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
Կազմեց հայոց տարրակ. դպրոցների համար
Ներսիսեան Դպրոցի ուսուցիչ՝
Տ. Գիւզալեան
Մասն առաջին
Անգործարանաւոր աշխարհ—օդ, ջուր և երկիր։
Հարիւր երեք նկարներով։
(Կ. Հ.) 701. 3—2

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ!!!

Ծոցի ժամացոյց մշտական օրացոյցով։
Այդ ժամացոյցը ցոյց է տալիս օրը, ամսաթիւը և ամիսը։ Գիշերվայ ժամը 12-ին սլաքները ինքնաբերաբար կերպով Թռիչք են անում և ցոյց են տալիս եկող օրը և ամսաթիւը։ Բացի դրանից, այդ ժամացոյցը «ԱՆԿԷՐ» է, 15 քար. ընթացքով, սև պողպատից, լարվում է 40 ժամը մի անգամ, մեռալ. ցիֆերբլատով և ուղիղ ընթացքով։ Գինը միայն 4 ր. 50 կ., 2 հատը 8 ր. 50 կ.։ Ուղարկվում է վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի, 6 տարվայ երաշխաւորութեամբ։ Առաքումը 1 հատից մինչև 4 հատը 40 կ. (Սիբիր 75 կ.)։ ՄԵՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ Է! Էժան ժամացոյցների ետևից մի ընկնէք, այլ բերել տուէք մեզանից այդ ժամացոյցը և դուք մեզանից միշտ շնորհակալ կը մնաք։ Մօդային փոքրիկ շղթաներ իսկական նոր ոսկուց, կոկեցնել ընելով 75 կ. և 1 ր. 50 կ., երկու հատը 2 ր. 50 կ. և 3 ր. 50 կ.։ Խնդրում ենք վերաբերվել մեզ կատարեալ վստահութեամբ, իսկ մենք համարձակվում ենք հաւատացնել ձեզ, որ ամեն ջանք գործ կը դնենք ապագայում ևս արդարացնել մեզ այնքան յաճախ արտայայտված վստահութիւնը և շնորհակալութիւնը։
Հասցէն՝ Штрумфельдъ, Варшава, Св. Креста 48, Отд. 23.
(29օգ.13,26) (В.44247) 694. 3—1

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
Ի. ՖՕՆ-ԲՐԷՆՆԵՐԻ
Հիմնված 1890 Թ. Թիֆլիսում
Նաբէրեժնայա փող., Վերայի կամուրջի մօտ.
Ցատուկ առևտրական ուսումնարան երկու սեռի անձանց համար, 15 տարեկանից ոչ պակաս։ Դասարանները պատրաստում են հաշւապահի, Թղթակցի, գործակալի և այլն պաշտօններ վարելու կառավարչական, հասարակական և առևտրա-արդիւնաբերական հիմնարկութիւններում. ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ։ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՂՆԵՐԻ ԼԱՒ ԿԱԶՄ։ 19 տարվայ ընթացքում աւարտել են հազարաւոր երիտասարդներ, որոնք այժմ վարում են պատասխանատու պաշտօններ։ Մանրամասնութիւնները ձրիաբար տրվող ծրագիրներում։ Խնդիրների ընդունելութիւնը սկսված է։ Պարապմունքները սեպտեմբերի 15-ից։ Գրասենեակը բաց է ամեն օր։ (օ. մ.) 667. 13—5

ՄԻԱՅՆ ԱՍԼԱՆՏ ԳՈՐԾԱՐ. ՄԻՑ ԵՒ ՎԷՅՍ

Միակ իսկական ամերիկական նաւթային շարժիչ մեքենաներ՝ հորիզոնական, ուղղաձիգ, շրջեշարժ և նաւային, մէկից մինչև 300 ուժի, բանում են առանց որևէ պակասութեան և տնտեսութեամբ։ 10,000-ից աւելի շարժիչներ այժմ գործածութեան մէջ են։
Պահանջեցէք պրոսպէկտներ։
Русско-Американск. Товарищество Тепловыхъ Двигателей.
С.-Петербуръ, ул. Жуковскаго, 49.—Հեռագրով դիմել՝ „Теплодвигъ“.
(П. 90153) Տելեֆօն № 307—14. 541. 10—8